

På tal om statistik och mänskliga rättigheter

- På tal om statistik och mänskliga rättigheter

Meddelande	nummer 2019:22
Utredare	Tobias Rahm
Statistisk analys	Isak Nilsson
Illustratör	Annefrid Sjöman
Bearbetning	Martina Rasch
ISSN	1101-9425
ISRN	LSTY-F-M—19/22--SE
Tryckt på	Länsstyrelsen i Jönköpings län, 2019
Miljö och återvinning	Rapporten är tryckt på miljömärkt papper.

© Länsstyrelserna 2019

Förord

Internationella konventioner om mänskliga rättigheter har en betydelsefull plats i regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter.

Konventionernas bestämmelser och den granskning som Förenta nationerna (FN) utför ska vägleda svenska myndigheter i utvecklingen mot ett samordnat och systematiskt arbete i offentlig verksamhet.

Länsstyrelserna är några av de myndigheter som berörs av regeringens strategi. Genom ett särskilt uppdrag att samordna och utveckla arbetet med mänskliga rättigheter ska vi förankra det rättighetsbaserade arbetssättet i våra organisationer, sammanställa regionala lägesbilder och bidra till kunskapsspridning om efterlevnaden av de internationella konventionerna på regionala och lokala nivåer.

Uppdraget ska också bidra till genomförandet av Agenda 2030, det globala programmet för hållbar utveckling. I inledningen till programmet beskrivs följande viktiga samband mellan hållbar utveckling och respekten för de mänskliga rättigheterna:

”Utifrån erkännandet av den mänskliga värdigheten som grundläggande vill vi se målen och delmålen uppfyllas för alla nationer och folk och för alla samhällsskikt. Och vi kommer att anstränga oss att nå dem som är längst efter först.”

Genom att belysa FN:s granskning av svenska förhållanden med offentlig statistik vill den här rapporten peka på områden där arbetet med mänskliga rättigheter är av fortsatt stor vikt och behöver utvecklas.

Ett sådant område berör våra planeringsunderlag. Rapporten ger goda argument för en mer konsekvent användning av kön, ålder, nationellt ursprung och andra indelningsgrunder i de analyser som görs. Ett annat gäller förmågan att tillgodose rimliga krav på ett likvärdigt och respektfullt bemötande. Där pekar rapporten på möjligheter när det gäller rätten att utöva ett inflytande, rätten att skyddas mot våldsbrott och rätten att få de mest grundläggande livsvillkoren tillfredsställda.

Utan nyanserade lägesbilder och insatser för de mänskliga rättigheterna är risken stor att andra utvecklingsresultat går förlorade. Därför lämnar rapporten ett viktigt bidrag i ett betydelsefullt skede av arbetet för en hållbar utveckling.

10 november 2019

Claudia Gardberg Morner
Kontaktlänsråd i mänskliga rättigheter

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
2 Rätten till information	10
Internationella åtaganden	10
FN-kommittéernas synpunkter	12
Regionala uppföljningsområden	13
3 Rätten till inflytande över offentlig verksamhet	16
Internationella åtaganden	16
FN-kommittéernas synpunkter	17
Regionala lägesfakta	18
Regionala uppföljningsområden	21
4 Rätten till personlig säkerhet	22
Internationella åtaganden	22
FN-kommittéernas synpunkter	23
Regionala lägesfakta	24
Regionala uppföljningsområden	26
5 Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard	29
Internationella åtaganden	29
FN-kommittéernas synpunkter	30
Regionala lägesfakta	31
Regionala uppföljningsområden	34
6 Rätten till liv	36
Internationella åtaganden	36
FN-kommittéernas synpunkter	37
Regionala lägesfakta	38
Regionala uppföljningsområden	40
7 Slutsatser	41
Källförteckning	43
Slutnoter	45

1 Inledning

Mänskliga rättigheter

Det svenska läget för mänskliga rättigheter granskas regelbundet av Förenta nationernas (FN:s) oberoende kommittéer. De sammanfattar sina bedömningar i offentliga rapporter. Där står det att läsa om framgångar, utmaningar och rekommendationer för det fortsatta arbetet i Sverige.

Granskningarna baseras på de konventioner om mänskliga rättigheter som Sverige tillträtt. Två av de konventionerna har gett bestämmelserna i 1948 års *allmänna förklaring om mänskliga rättigheter* en rättsligt bindande betydelse. De går under namnen *den internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter* (ICCPR) och *den internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter* (ICESCR).

Andra konventioner ger ett särskilt skydd för grupper av människor som upplevt specifika prövningar i ett historiskt perspektiv. Bland dem ingår *konventionen om att avskaffa all slags diskriminering av kvinnor* (CEDAW), *konventionen om barnets rättigheter* (Barnkonventionen) och *konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* (CRPD). Det finns slutligen konventioner som motarbetar särskilt hänsynslösa kränkningar. En är *konventionen om att avskaffa alla former av rasdiskriminering* (CERD) och en annan *den internationella konventionen mot tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning* (CAT).

FN:s granskningskommittéer

För varje konvention har det inrättats en granskningskommitté. Den består av experter i mänskliga rättigheter från flera olika länder. Kommittéerna håller i den oberoende granskningen av Sverige och

andra stater som tillträtt respektive konvention. Därför sker en granskning av ICCPR-kommittén, en av ICESCR-kommittén, en av CEDAW-kommittén, en av barnrättskommittén, en av CRPD-kommittén, en av CERD-kommittén och en av CAT-kommittén.

Granskningarna sker regelbundet, typiskt vart fjärde eller femte år. Ett viktigt underlag är regeringens egen rapport. I den redogör regeringen för viktiga lagar, reformer och lägesfakta. Ett annat underlag är inlagor som den idéburna sektorn har skickat in. Förfarandet omfattar även en muntlig dialog mellan kommittén och regeringens delegation. Dialogen sker i FN:s kontor i Genève i Schweiz, där kommittéerna har sina säten.

Rapportens syfte

Den här rapporten tolkar synpunkter och rekommendationer i kommittéernas granskningar från en regional kontext. Det gör den med stöd av offentliga lägesfakta och hänvisningar till pågående verksamheter. Mycket av statistiken är specialbeställd från Statistiska centralbyrån (SCB) och Brottsförebyggande rådet (Brå).

Rapporten bottnar i ett uppdrag från regeringen till länsstyrelserna, enligt vilket det ska sammanställas regionala lägesbilder om svensk konventionsefterlevnad. Den uppgiften är ett led i regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter. Den förordar ett samordnat och systematiskt arbete i offentlig verksamhet, där respekten för Sveriges konventionsförpliktelser utgör

”... en genomgripande hänsyn i det reguljära arbetet hos såväl kommunala och regionala som statliga myndigheter.”¹

Rapporten har även inspirerats av Agenda 2030 och de globala målen för hållbar utveckling. I inledningen till den resolution som presenterar agendan gör FN:s

generalförsamling en mycket tydlig och kraftfull poäng av programmet förankring i de mänskliga rättigheterna och att genomförandet ska vägledas av internationell rätt.

Ställningstagandet kommer sedan till uttryck i flera delmål, som formulerats enligt överenskomna miniminivåer för de mänskliga rättigheterna. Det avslutande målets betoning på uppdaterade och nyanserade lägesbilder hör förstås också till saken. På alla nivåer måste det nämligen ske insatser som

”... avsevärt ökar tillgången på aktuella och tillförlitliga uppgifter av hög kvalitet, uppdelade efter inkomst, kön, ålder... och andra nationellt relevanta aspekter.”²

Disposition

Rapporten har fem övergripande teman. I ett inledande tema presenterar rapporten FN-kommittéernas synpunkter om vilken statistik som bör ingå i framställningar av befolkningstrender och levnadsförhållanden. Detta tema kopplar an till flera olika rättigheter, till exempel rätten till information. Det handlar också om en grundläggande princip i Agenda 2030, nämligen att ingen ska lämnas efter, *”leave no one behind”*.

Kapitel tre gäller inflytande över den offentliga verksamheten. Det utgår från FN-kommittéernas synpunkter om de politiska rättigheterna. Det tittar särskilt på representationen bland de förtroendevalda, tonläget i det offentliga samtalet och likvärdighet för de som söker anställning i offentlig verksamhet.

I kapitel fyra behandlas rätten till personlig säkerhet. Det tar avstamp i FN-kommittéernas rekommendationer om tydligare markeringar mot våld mellan enskilda. Synpunkter och lägesfakta berör misshandel, hatbrott och sexuella övergrepp.

Dessa två teman, det vill säga om inflytande i kapitel tre, liksom temat om personlig säkerhet i kapitel fyra, tar sikte på mål 16 i Agenda 2030 om fredliga och inkluderande samhällen.

Därefter följer kapitel fem om rätten till en tillfredsställande levnadsstandard. Det kommer i kontakt med flera mål, främst agendans mål 1 om fattigdomsbekämpning, men även mål 8 om sysselsättning och mål 11 om säkra bostäder. FN-kommittéernas synpunkter handlar om de resurssvaga invånarnas tillgång till stabila inkomster. Här presenteras regional statistik om absolut fattigdom och andra essentiella nivåer för rätten till en tillfredsställande levnadsstandard.

Slutligen, i temat om rätten till liv i kapitel sex knyter rapporten an till de grundläggande principerna om barnrättsperspektiv och rätten till liv. Den huvudsakliga synpunkten från FN-kommittéerna är att offentliga aktörer måste göras medvetna om att flera verksamheter kan komma i kontakt med särskilt utsatta invånare. Budskapet blir att principfasta tillämpningar av rättssäkerhetskrav och invånarens rätt att komma till tals kan få en avgörande skillnad för den enskilda.

Kapitel sju innehåller sammanfattande slutsatser. Där finns också en framåtblickande diskussion med förslag om fortsatt arbete med uppgiften.

Avgränsningar

Rapporten behandlar bara ett urval av FN-kommittéernas synpunkter till Sverige. Urvalet har skett med hänsyn till länsstyrelsernas ansvarsområden och tillgången på offentlig statistik som kan åskådliggöra ståndpunkterna i en regional kontext.

Till exempel får rättigheter rörande hälsa och kultur bara ett marginellt utrymme i rapporten. Den som söker en fullständig överblick av vad respektive kommitté har sagt hänvisas istället till originalrapporterna. De finns tillgängliga i svensk översättning på regeringens webbplats, under fliken Internationell granskning av Sverige.

Den statistik som rapporten vilar sig mot är deskriptiv. Det innebär att den redogör för omfattningen av olika typer av förhållanden, inte hur de förhållandena har uppkommit. På så sätt påvisas olika samband, eller korrelationer, mellan en viss konventionsbestämmelse och förhållanden bland den svenska befolkningen. Rapporten kan till exempel beskriva att det förekommer ojämlikheter i bostadsförhållanden bland olika grupper av invånare. Däremot är statistiken inte tillräckligt djup för att det ska gå att verifiera om sådana ojämlikheter beror på diskriminering, till exempel på grund av invånarnas nationella ursprung, eller inte. Detta skulle kräva mer avancerad statistisk modellering, såsom regressionsanalyser.

2 Rätten till information

Varje invånare har rätt att erkännas som en person inför lagen. Invånaren har vidare rätt att ta del av information om sitt samhälles utveckling och dra fördel av forskning och vetenskapliga framsteg.

Det innebär att alla invånare ska ingå i underlag för offentliga befolkningsunderlag och lägesbilder. Det gäller förstås även den andel av befolkningen som inte får de överenskomna miniminivåerna tillgodosedda. Det arbetet ska prioriteras och myndigheterna bör använda indelningsgrunder, som struktureras efter de förbjudna diskrimineringsgrunderna.

Befolkningsunderlag och indelningsgrunder ställer samtidigt krav på försiktighet. Bland annat måste den enskilda invånaren själv få avgöra om

denne identifierar sig med de grunder som används. Vikare kan dunkla syften och oförsiktiga analyser missbrukas i profileringar av klandervärda beteenden, som är ett förbjudet maktmedel.

Internationella åtaganden

Essentiella nivåer

Innan behovet av indelningsgrunder formuleras måste undersökningen bestämma ett fokus. Omfånget av potentiellt relevant data blir annars ohanterligt stort.

I offentlig verksamhet bestäms detta fokus naturligt av ansvarsområdets samband med de mänskliga rättigheterna. Samband identifieras genom att jämföra de mänskliga rättigheterna med ansvarsområdets huvudsyfte.³

Nästa steg i prioriteringen knyter an till de olika nivåerna av dessa rättigheter. De yttrar sig i regler om vad som är tillåtet att inskränka och inte. Genom de reglerna etableras en fullskalig nivå, en begränsad nivå, en essentiell nivå och en absolut nivå för varje rättighet. Den essentiella nivån är en kritisk nivå. Den uttrycker kärninnehållet och är i princip helt skyddad från inskränkningar. Exempel är frihet från våld inom den bredare rätten till personlig säkerhet, tillgång till husrum i den bredare rätten till lämplig bostad och frihet från absolut fattigdom i den bredare rätten till en tillfredsställande levnadsstandard.

Därför är även insamling av data kring den essentiella nivån av en rättighet högre prioriterat än data på en mer gynnsam nivå.

Agenda 2030 förklarar:

”Utifrån erkännandet av den mänskliga värdigheten som grundläggande vill vi se målen och delmålen uppfyllas för alla nationer och folk och för alla samhällsskikt. Och vi kommer att anstränga oss att nå dem som är längst efter först.”

Indelningsgrunder

I nästa skede ska den data som undersöks kunna redogöra för eventuella ojämlikheter bland befolkningen.

Det är en konsekvens av invånarens rätt att erkännas som en person inför lag och att bli likabehandlad av lagen. De rättigheterna kräver svar på frågan om det finns ojämlikheter som relaterar till diskrimineringsförbudet. Det är särskilt viktigt att ställa den frågan om den del av befolkningen som inte får sina rättigheter tillgodosedda.

En liknande rekommendation finns i Agenda 2030. Mål 17 innehåller en överenskommelse om att följa situationen för särskilt utsatta eller missgynnade grupper av invånare. Poängen är att

bedöma i vilken utsträckning de inkluderas och drar nytta av de insatser och resultat som utvecklingsarbetet ska medföra.

Med andra ord ska indelningsgrunderna struktureras efter de förbjudna diskrimineringsgrunderna. Enligt de internationella konventionerna utgörs de av ras (det vill säga ett förbud mot rasism), hudfärg, kön, språk, religion, funktionsförmåga, politisk eller annan åskådning, inkomstnivå, civilstånd, utbildningsnivå, hemort och så vidare. Medan en del av grunderna är definierade utifrån historiska erfarenheter om särskilt utsatta grupper som är gångbara i alla länder, är andra öppna för tolkning i ljuset av mer lokala förutsättningar och erfarenheter. En balans mellan internationellt och lokalt motiverade indelningsgrunder rekommenderas.

Till exempel ställer diskrimineringsgrunden kön krav på berörda verksamheter att besvara frågan om hur många som är män respektive kvinnor bland de invånare som har svårt att få rättigheter inom ansvarsområdet tillgodosedda. Den förbjudna diskrimineringsgrunden ålder ställer i sin tur krav på att verksamheten undersöker antalet barn eller personer som är äldre än 65 år bland de invånare som upplever det aktuella problemet. Den förbjudna diskrimineringsgrunden nationellt ursprung innebär att man måste jämföra andelen utrikesfödda vuxna invånare med andelen svenskfödda vuxna.

Gör ingen skada

Att inte tillfoga skada, ”do no harm”, är en av människorättens grundläggande principer. I konventionerna motsvaras principen av en särskild aspekt av diskrimineringsförbudet, nämligen regeln att motverka fördomar.

Den regeln har lagt grunden för förbudet mot profilering, till exempel på grunder av hudfärg eller etnicitet. Profilering sker när

undersökningen och tillämpningen av indelningsgrunder inte syftar till att förbättra rättighetsvillkoren hos en grupp av invånare, utan snarare att identifiera belastande eller klandervärda beteenden, som till exempel brottsbenägenhet.

Av detta skäl har människorätten förbjudit datalagring av uppgifter inom sfären för invånarens rätt till en personlig integritet. I det förbudet ingår uppgifter om dennes etniska eller religiösa tillhörighet, sexuella läggning, funktionsförmåga, biometriska och genetiska egenskaper.

Regeln pekar även på behovet att använda flera eller multipla indelningsgrunder. Multipla indelningsgrunder, även i så grundläggande perspektiv som kön och ålder, kan motverka stereotypa omvärldsanalyser.

Enligt CEDAW behövs fler indelningsgrunder än kön, till exempel civilstånd, utbildning eller nationellt ursprung, för att analysera rättighetsvillkoren för kvinnor. Enligt CERD-kommittén behövs fler indelningsgrunder än nationellt ursprung, till exempel ålder och vistelsetid i mottagarlandet, för att analysera villkoren för en person som flytt eller utvandrat från sitt hemland.⁴

Invånarnas delaktighet

Med stöd av konventionerna för mänskliga rättigheter har det slutligen utarbetats principer för samråd och enkätundersökningar bland enskilda.⁵

Enkätundersökningen är ett viktigt komplement till registerdata. Det är nämligen ett legitimt sätt att samla in lägesfakta om rättighetsvillkor bland invånare som identifierar sig med etniska, religiösa eller kulturella minoriteter, eller som hbtq-personer eller som personer med funktionsnedsättning.

Enkätundersökningar har också den

fördelen att rättighetsinnehavarna deltar i datainsamling, analys och uppföljning av lägesfakta om sig själva.

Principerna understryker de svarandes rätt att själva fatta beslut om och lämna sitt frivilliga samtycke till deltagandet. Principerna talar lika bestämt om behovet att låta svarande själva definiera sin identitet, sin etnicitet eller sin religion, till exempel med stöd av öppna frågor och möjligheten att lämna anonyma svar. De talar vidare om behovet att respektera de svarandes integritet. Enkätundersökningar ska inte begära mer information än vad som är nödvändigt för verksamhetens syften.

Slutligen omfattar principerna behovet av offentlighet. Syfte, insamlingsmetod och innehållet i lägesbilder om befolkningens sammansättning och rättighetsförhållanden ska göras offentliga och tillgängliga för invånare.

FN-kommittéernas synpunkter

Detaljerade data efterfrågas

FN:s granskningskommittéer ger flera synpunkter och förslag om datainsamling och svenska faktaunderlag.

En del av synpunkterna handlar om att det saknas underlag för vissa grundläggande rättighetsfrågor. Sådana luckor kopplas ofta ihop med förslag om ökade kunskaper om de mänskliga rättigheterna bland både politiker och tjänstepersoner. Till exempel har det framförts en oro över brister i data kring hemlöshet i Sverige.

I en del andra fall handlar kommittéernas synpunkter om detaljnivån i de underlag som presenteras. Den typen av synpunkter utgår ofta från diskrimineringsförbudet och landar i uppmaningar om fler indelningsgrunder.

Frågor om köns- och åldersindelad statistik

Angående indelningsgrunden kön ger FN-kommittéerna visserligen Sverige beröm för sitt jämställdhetsarbete. Kommittéerna beklagar samtidigt att flera verktyg som tagits fram som stöd inte tillämpas systematiskt och enhetligt i olika regioner och kommuner. Bland de verktygen för den könsindelade statistiken i *På tal om kvinnor och män* anses ingå.

Behov av en mer systematisk användning av indelningsgrunder avser även underlag om barnets rättigheter. Enligt kommittéerna kan detta uppnås om villkoren i olika åldersgrupper kombineras med hemort, kön, nationellt ursprung och socioekonomisk ställning. Flera kommittéer frågar särskilt efter bättre statistik om våld mot barn med funktionsnedsättning.

Invånare som inte syns tillräckligt i statistiken

Flera kommittéer uppmärksammar tilltagande ojämlikheter beroende på hemortsförhållanden, särskilt när det gäller skillnader mellan storstad och glesbygd. Det uttrycks bland annat oro om att barns tillgång till stöd och tjänster inte är likvärdig i hela landet.

De anser också att det behövs en mer nyanserad information om situationen för svenska invånare födda i andra länder. Det omfattar invånare med flyktingbakgrund och invånare som är arbetsmigranter.

Samtidigt varnar flera kommittéer för risken för etnisk profilering och behov av nya angreppssätt för att samla in data om förhållanden för etniska och religiösa minoriteter. CERD-kommittén gör detta tydligt när den vill att Sverige

”... breddar sin datainsamling genom att använda olika indikatorer på etnisk mångfald och genom att låta de tillfrågade svara anonymt och välja hur de vill

identifiera sig själva, för att på så sätt ta fram tillfredsställande empiriskt underlag till strategier för att förbättra allas lika åtnjutande av rättigheterna i konventionen och underlätta uppföljningen av detta.”

Regionala uppföljningsområden

FN-kommittéernas rekommendationer angår en stor grupp offentliga verksamheter. Bland dem ingår sammanställningen av lägesbilder på regional och lokal nivå. Det gäller bland annat länsstyrelsernas bidrag till de regionala bostadsmarknadsanalyserna, de regionala lägesbilderna om miljömålen, risk- och sårbarhetsanalyser inom krisberedskapens område, samt de regionala jämställdhetsstrategierna.

Länsstyrelserna agerar också som remissinstans till andra aktörers lägesbilder, till exempel för de regionala utvecklingsstrategierna som antas av regionen i respektive län eller de kommunala översiktsplanerna.

Med dessa och andra exempel i åtanke kan följande frågor i FN-kommittéernas rapporter vara av stort intresse för regionala och lokala aktörer:

- ✓ Att det finns ett behov av att fortsätta utveckla kunskapen om mänskliga rättigheter bland förtroendevalda och tjänstepersoner, vilket omfattar frågor om befolkningens sammansättning och vilka essentiella nivåer som är aktuella inom det egna ansvarsområdet.
- ✓ Att offentliga aktörer bör ha en nyanserad kännedom om hur många som inte får sina rättigheter tillgodosedda på en essentiell nivå, i synnerhet bland lokalbefolkningen eller verksamhetens målgrupper.
- ✓ Att statistik om utsatta invånare följs upp med hjälp av indelningsgrunder som struktureras efter de förbjudna

diskrimineringsgrunderna, till exempel kön, ålder och nationellt ursprung, samt anknytningsnivå, inkomst, utbildning och hemort.

- ✓ Att det genomförs enkätundersökningar och samråd för att samla in mer kunskap om levnadsförhållanden och ojämlikheter efter etnicitet, religion, kulturell identitet, sexuell läggning och funktionsförmåga.

Regionala och lokala aktörer kan även tänka på regeln om att motverka skadliga befolkningsframställningar. Ett sätt är att erbjuda utbildning i den europeiska dataskyddsförordningens förbud mot datalagring och olika typer av profilering, bland annat rasprofilering. Ett annat är erfarenhetsutbyte bland berörda yrkesgrupper om praktiska dilemman, till exempel i urval av indelningsgrunder.

Uppföljning av de olika indelningsgrunderna

Det finns en unik betoning på lika rättigheter för kvinnor och män i konventionstexterna och FN-kommittéernas utlåtanden. På motsvarande sätt omgärdas barnets rättigheter av ett särskilt skyddsintresse. Att inte se till kön och ålder kan därför undergräva viktiga aspekter av de mänskliga rättigheterna. Detta motsäger förstås inte fördelarna med att även följa läget för andra åldersgrupper än barn, som äldre och ungdomar.

När det gäller kön och ålder är det också värt att notera att en hel del färdigindeldad statistik görs lättillgänglig i särskilda material. På tal om kvinnor och män har redan omnämnts. Det materialet presenterar olika regionala indikatorer efter kön och ges ut i samverkan mellan länsstyrelserna och SCB.

Medlingsinstitutet ger varje år ut en rapport om löneskillnader mellan män och kvinnor. Rättighetsbaserad statistik som rör barn har samlats in Barnombudsmannen i samverkan med SCB och presenterats i verktyget MAX18.

I Sveriges befolkning ingår flera grupper av invånare med annat nationellt ursprung än Sverige. Dessutom har flera FN-kommittéer framfört en oro om främlingsfientliga attityder och mönster. Med andra ord är nationellt ursprung en viktig indelningsgrund i svenska offentliga underlag. Utöver att identifiera ojämlikheter på motsvarande grunder kan den bidra till uppmärksamhet kring den svenska befolkningens mångfald.

Innan denna indelningsgrund används är det dock viktigt att vara medveten om att den nästan alltid innefattar en mycket heterogen grupp av invånare. I gruppen finns det personer som bott i Sverige under decennier, liksom personer med en kort vistelsetid. Det är heller inte frågan om en enhetlig etnisk, religiös eller kulturell grupp.

Där ojämlikheter noteras skulle dessa kunna bero på främlingsfientlighet, till exempel diskriminerande tillgång till arbets- och bostadsmarknader på grund av hudfärg. Innan man drar sådana slutsatser är det dock nödvändigt att utesluta andra förklaringar. Det kan i sin tur kräva samråd med de berörda, till exempel enkätundersökningar där svarande får definiera sitt nationella ursprung och sin hudfärg och därefter kommentera statistiken.

Medan indelningsgrunden nationellt ursprung syftar på var någon är född handlar indelningsgrunden anknytningsnivå om hur länge en person vistats i ett land. Den uppgiften är viktig i analysen av grundorsaker till ojämlikheter baserat på invånarens nationella ursprung. En kort vistelsetid i landet sammanfaller till exempel ofta med begränsade kunskaper i det svenska språket, vilket kan innebära väsentligt större problem för att nyttja friheter eller samhällsservice fullt ut.

Jämfört med statistik om kön och ålder är statistik som går dela in på nationellt

ursprung och anknytningsnivå tämligen ovanlig i lägesbilder. Detta gäller framförallt om man är intresserad av statistik som är mer nyanserad än inrikes- respektive utrikesfödd. Ett undantag är dock den statistik SCB framställer i sitt regeringsuppdrag *Registerdata för integration*.

Liksom nationellt ursprung är också hemort en relevant indelningsgrund i Sverige. Den bevakar ojämlikheter mellan olika geografiskt definierade områden, till exempel län, kommun och stadsdelar. Skälet har med rätten till en lämplig bostad att göra. Utöver krav på bostadens invändiga kvalitet omfattar bestämmelsen riktlinjer om bostadens läge i förhållande till väsentliga samhällstjänster. I sin allmänna kommentar om lämpliga bostäder för ICESCR-kommittén fram följande:

*”En lämplig bostad ska ha ett läge som möjliggör tillgång till arbetstillfällen, hälsovårdstjänster, skolor, fritidshem och andra sociala inrättningar. Detta gäller både i storstäder och på landsbygden, där tidsåtgång och finansiella kostnader för resor till och från arbetsplatsen kan vara belastande för fattiga hushåll.”*⁶

Tillgången på regional statistik som är möjlig att dela in på hemvist är också tämligen god i de offentliga sökmotorerna, förutsatt att detta avser hemlän alternativt hemkommun.

Det är dock svårare att hitta data för att kunna jämföra invånare bosatta i glesbygd och invånare bosatta i tätort.

Det finns en god tillgång på data med utbildning som indelningsgrund i den svenska offentliga statistiken och då framförallt hos SCB. I den statistik SCB presenterar i *Registerdata för integration* är utbildningsnivå en återkommande indelningsgrund. Tillgången på inkomststatistik är också god men inkomst som indelningsgrund är ovanligare.

Övriga indelningsgrunder

Efter en genomgång av åtskilliga databaser och tabeller med offentlig statistik är slutsatsen att centrala indelningsgrunder som funktionsförmåga och religion ofta saknas på regional och lokal nivå. Motsvarande luckor finns för sexuell läggning, könsöverskridande identitet och etnicitet.

3 Rätten till inflytande över offentlig verksamhet

Rätten att utöva sitt inflytande över den offentliga verksamheten framgår av rösträtten, rätten att stå på valbar plats och rätten till likabehandling för de som vill ta ett uppdrag i offentlig verksamhet. Vidare innebär yttrandefriheten att alla ska kunna fritt forma och hävda sin politiska uppfattning, oavsett de rådande majoritetsförhållandena. Det kräver att demokratins högsta representanter, såsom arvoderade politiker och högt uppsatta tjänstepersoner står för universellt gångbara och inkluderande tonlägen i det offentliga samtalet.

Det svenska valdeltagandet är högt, men det hindrar inte att det finns orostecken inom andra områden som påverkar invånarnas inflytande över den offentliga verksamheten. År 2016 kunde till exempel andelen förtroendevalda som utsätts för

trakasserier, hot och våld variera mellan cirka 18 och 39 procent, beroende på län.

Internationella åtaganden

Rätten till inflytande

Sverige har erkänt invånarnas rätt att utöva sitt inflytande över den offentliga verksamheten. Enligt ICCPR, konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, manifesteras det ansvaret i respekt för invånarens rätt att rösta, att stå på valbar plats och att kunna åta sig offentliga uppdrag och arbetsuppgifter. Alla dessa rättigheter, inte bara rösträtten, är viktiga och inbördes beroende av varandra för en fungerande demokrati.

De internationella förpliktelserna innebär också att den offentliga makten ska

respektera, skydda och underlätta ett fritt åsiktsutbyte. Detta omfattar arbetssätt som gör det möjligt för invånarna att ta del av information, att ge uttryck för sina åsikter, att vara medlem i föreningar och fackförbund, att manifesteras på offentliga platser och att delta i kulturlivet.

Inflytandefrågor återkommer på flera ställen i Agenda 2030. I mål 16 får frågan en av sina tydligaste uttryck, där det handlar om att:

”Säkerställa ett lyhört, inkluderande, deltagandebaserat och representativt beslutsfattande på alla nivåer.”

Skydd mot marginalisering

Rättigheter som hjälper invånaren att utöva inflytande över den offentliga verksamheten kan se olika ut beroende på ålder och medborgarskap. Personer under 18 år, det vill säga barn, har som bekant inte rätt att rösta. För vuxna personer med annat medborgarskap än svenskt begränsas rösträtten till region- och kommunalvalen, förutsatt att personen varit folkbokförd i kommunen i tre år.

Dessa begränsningar innebär å andra sidan inte att barn och invånare med utländskt medborgarskap, till exempel nyanlända skyddsbehövande, helt saknar rätt att bevaka sina intressen och komma med synpunkter. Precis som alla andra invånare ska de kunna delta i medborgardialoger, enkätundersökningar, samrådsförfaranden eller andra system som har etablerats för åsiktsutbytet mellan stat och invånare.

Det innebär förstås också att andra grunder för diskriminering i det politiska livet är helt otillåtna. Invånarens kön, funktionsförmåga, hudfärg eller religion kan inte tjäna som grund för uteslutning eller marginalisering. Det är vidare förbjudet att ställa krav på skriv- och läskunnighet, utbildning eller egendom hos den som vill utöva ett inflytande.

Tonen i det offentliga samtalet

En sista grundläggande punkt i arbetet med inflytande gäller tonen i det offentliga samtalet. Förtroendevalda och offentligt anställda har en mer långtgående skyldighet än allmänheten att inte uttrycka sig nedlåtande om meningsmotståndare eller komma med rasistiska, sexistiska eller homofobiska påhopp.

FN-kommittéernas synpunkter

Invånarnas möjlighet till inflytande

FN:s kommittéer har flera synpunkter som rör samrådet mellan myndigheter och nationella minoriteter, eller andra grupper av invånare. Ett exempel handlar om samer och beslut som påverkar deras markanvändning. Kommittéerna hävdar med eftertryck att samernas fria samtycke måste inhämtas innan beslut som påverkar deras markanvändning fattas.

Barns delaktighet är ett annat exempel på vad FN-kommittéerna beskriver som utmaningar i Sverige. Barnrättskommitténs förslag är att alltid genomföra barnkonsekvensanalyser inför politiska och administrativa beslut som påverkar barn. Det kan till exempel innebära att barn får komma till tals innan myndigheten eller det politiska organet inleder en insats.

De politiska församlingarna

Det framförs också synpunkter om tillträdet till och balansen i de folkvalda församlingarna. CEDAW-kommittén anser till exempel att antalet förtroendevalda kvinnor inte får minska, samt att fler kvinnor med utländsk bakgrund ska finnas representerade. Andra kommittéer lyfter motsvarande önskemål gällande unga vuxnas deltagande i politiken.

Ytterligare synpunkter från FN-kommittéerna handlar om tonen i det offentliga samtalet. Det finns enligt både ICCPR- och CERD-kommittéerna behov

av mer kraftfulla åtgärder mot stereotypa uttalanden. Förtroendevalda, journalister och andra opinionsbildare behöver öka sin tolerans för mångfald. Det anses särskilt allvarligt om de bryter mot förbud mot rasism och religionshat, till exempel genom förtal eller hatspråk.

Tillträde till offentlig tjänst

FN-kommittéerna tittar också på frågor som rör rekrytering, lönesättning och karriärsutveckling på arbetsmarknaden. När det gäller tillträdet till offentliga tjänster ser de brister i tillgänglighetsarbetet för personer med funktionsnedsättning. Kommittéerna uppmanar vidare alla arbetsgivare, inklusive de offentliga, att motverka diskriminering på grund av hudfärg och religion.

Regionala lägesfakta

Översikt

SCB erbjuder heltäckande och indelningsbara regionala data om essentiella nivåer för flera politiska rättigheter. Utöver de variabler som lyfts fram här finns det ytterligare information i den lokala demokratiundersökningen,

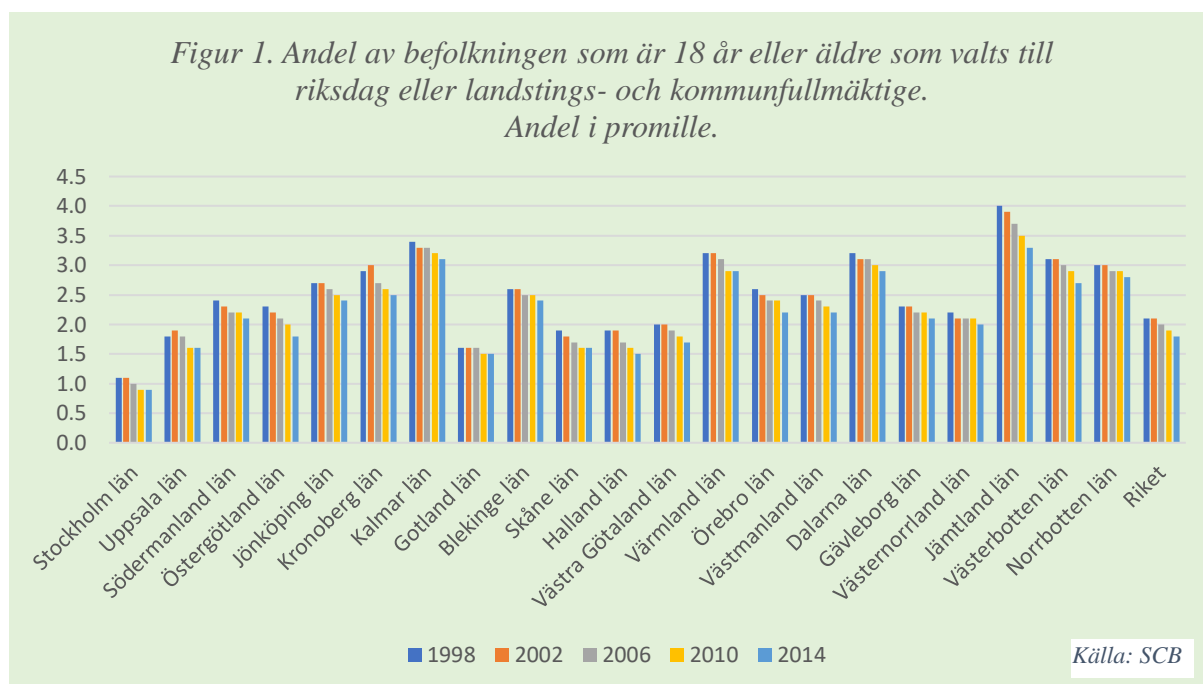
Folkbildningsrådets data över studieförbund och deltagande i deras aktiviteter, liksom Kungliga bibliotekets databas över såväl utbud som aktiviteter på landets olika bibliotek.

Antalet förtroendevalda minskar

I jämförelse med befolkningens mängd är antalet stolar, det vill säga mandat, i beslutande politiska församlingar tämligen få. Med politiska församlingar avses här riksdag, landstings- eller numera regionfullmäktige samt kommunfullmäktige. Det betyder att det under respektive mandatperiod är relativt få invånare som får möjlighet att sitta på en av dessa stolar. Under 2014 var det 1,8 promille av den vuxna befolkningen som satt på ett mandat i minst en politisk församling.⁷ Det är lika med cirka 14 000 individer. Se fördelningen mellan länen i *Figur 1*.

Faktum är att andelen förtroendevalda av den vuxna befolkningen har minskat i samtliga länder under den studerade perioden. Det finns flera potentiella förklaringar till detta. Dels ökar antalet vuxna invånare i många delar av landet. Under åren 1998–2014 var det bara i Norrbottens, Västernorrlands och Jämtlands län som den

Figur 1. Andel av befolkningen som är 18 år eller äldre som valts till riksdag eller landstings- och kommunfullmäktige. Andel i promille.

Källa: SCB

vuxna befolkningen inte ökade. Dessutom har vissa församlingar beslutat sig för att minska antalet mandat, till exempel kommunfullmäktige i Pajala och Ljusnarsbergs kommuner. Dessa förklaringar till trots innebär den gradvis minskande andelen av förtroendevalda att det blir allt svårare att spegla den mångfald som finns i samhället i fullmäktige.

Vilka siffer i de beslutande församlingarna?

Representationen av kvinnor ligger på riksgenomsnitt mellan 43 och 47 procent efter 2018 års val. Siffran varierar beroende på om det rör riksdagen, regionfullmäktigen eller kommunfullmäktigen.

I alla val sedan år 2010 har över 90 procent av de förtroendevalda varit födda i Sverige. År 2010 utgjorde Sverigefödda 87,6 procent av befolkningen samtidigt som de innehade 92,5 procent av alla politiska mandat.⁸

Slutligen är vuxna i åldern 26–64 år överrepresenterade, medan unga vuxna i åldrarna 18–25 år är underrepresenterade. Underrepresentation gäller även äldre, i åldrarna 65 år och uppåt. Den är dock

marginell. Under år 2018 utgjorde äldre cirka 25 procent av befolkningen och valet resulterade i att cirka 23 procent av alla mandat tilldelades människor i åldersgruppen 65 år eller äldre.

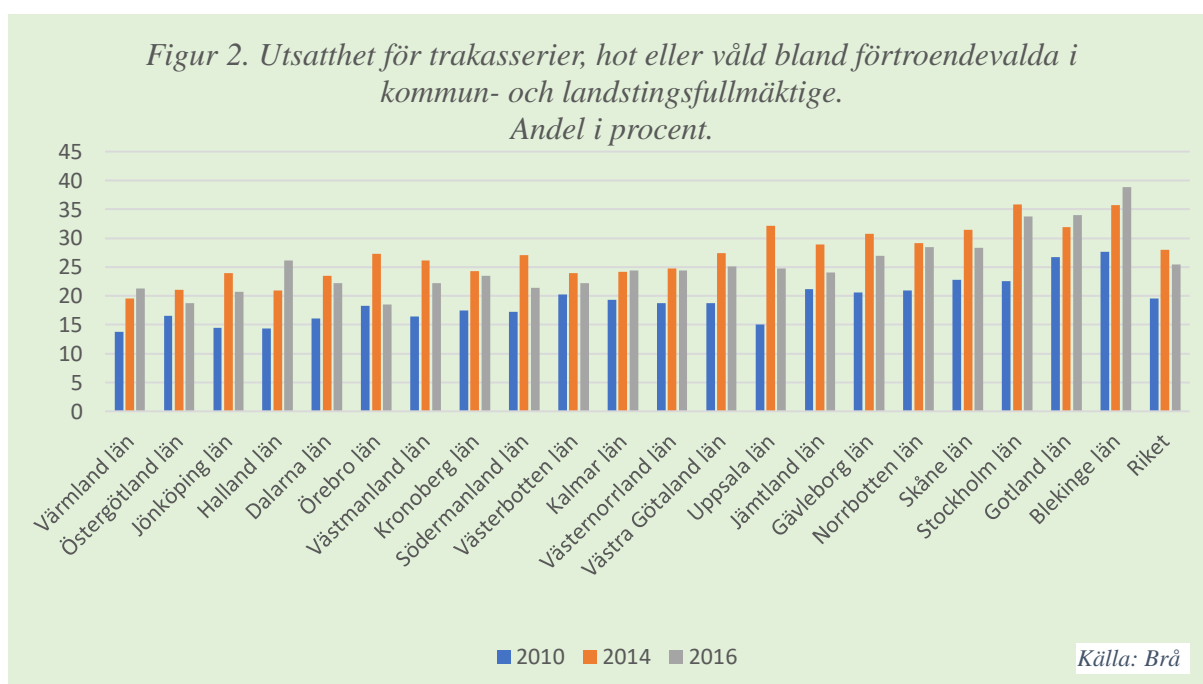
Trakasserier av förtroendevalda

Brottsförebyggande rådet (Brå) samlar in information om politikerns utsatthet med hjälp av en enkätbaserad totalundersökning som genomförs regelbundet.⁹

Undersökningen omfattar inte kränkande behandling av andra opinionsbildare, såsom människorättsförfvarare och journalister, med utgör ändå en av de mest omfattande uppföljningarna om kränkningar i det offentliga samtalet i Sverige.

Enligt undersökningen skiljer sig utsattheten bland förtroendevalda åt mellan olika län. År 2016 utsattes cirka 39 procent av förtroendevalda i Blekinge län för trakasserier, hot eller våld medan motsvarande siffra i Värmland län uppgick till cirka 21 procent.¹⁰ I samtliga län var utsattheten större under år 2016 än år 2010.¹¹ Se även *Figur 2*.

De som satt på ett mandat för Sverigedemokraterna var utsatta i större

utsträckning än företrädare för andra partier. År 2016 uppgav 45 procent av Sverigedemokraternas kvinnliga företrädare respektive 43 procent av deras manliga företrädare att de under året hade utsatts för trakasserier, hot eller våld.

Bland övriga partier var utsattheten som störst i Vänsterpartiet och Miljöpartiet. År 2016 angav 33,9 procent av de förtroendevalda kvinnorna i Vänsterpartiet och 31,1 procent av kvinnorna i Miljöpartiet att de blivit utsatta för trakasserier, hot eller våld. Under samma år var motsvarande siffra 25,6 procent för förtroendevalda män i Vänsterpartiet och 30,7 procent för män i Miljöpartiet.

Sammanfattningsvis kan det konstateras att kränkande budskap och undertoner i det offentliga samtalet drabbar alla politiska strömningar men särskilt de som uppfattas ligga långt från den traditionella mitten. Kvinnor är överlag mer utsatta än män.

Betydligt färre män än kvinnor i offentlig sektor

Under år 2017 utgjorde män mellan 20 och 64 år knappt 26,8 procent av samtliga anställda i offentlig sektor. Därmed utgjorde kvinnor 73,2 procent. Se *Figur 3*.

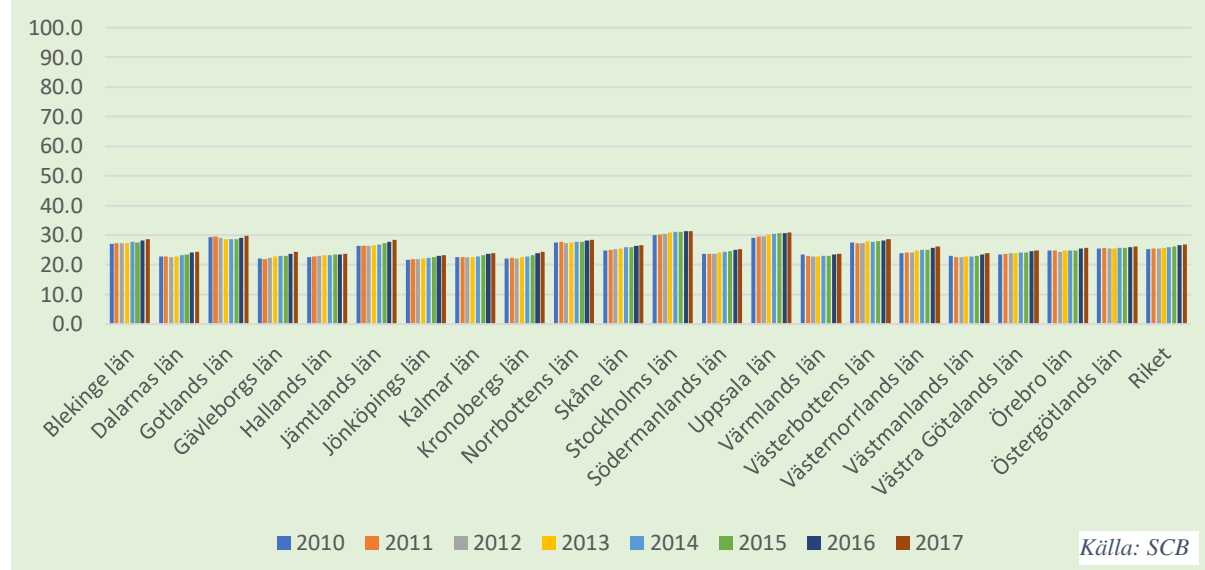
Snedfördelningen mellan män och kvinnor är med andra ord både tydlig och anmärkningsvärd. Statistiken visar dock inte vilka positioner män respektive kvinnor innehar.

Andelen män i offentlig sektor har emellertid ökat i samtliga län mellan 2010 och 2017. Gotlands län visar dock inte upp en tydligt positiv trend trots att andelen var större år 2017 jämfört med år 2010.

Det råder däremot en balanserad fördelning av tjänster i den offentliga sektorn utifrån födelseregion. Den offentliga statistiken visar en överensstämmelse mellan den demografiska sammansättningen och sammansättningen i den offentliga sektorn, och detta samband gäller samtliga födelseregioner. Statistik på regional nivå, till exempel från Västra Götaland, visar dessutom att andelen anställda från den svenskfödda befolkningen minskar medan antalet anställda födda i till exempel Mellanöstern, Nordafrika och Centralasien ökar.

Däremot visar inte den statistik som rapporten har tillgång till hur fördelningen ser ut mellan låg- och högavlönade jobb, eller för olika chefsnivåer.

*Figur 3. Andelen av offentligt anställda i åldern 20-64 år som är män.
Andel i procent.*

Regionala uppföljningsområden

Att regeringen har det primära uppföljningsansvaret för kommittéernas synpunkter hindrar inte att kommuner och myndigheter uppmärksammar rekommendationer som ligger inom de egna ansvarsområdena. Det kan bland annat avse:

- ✓ Frågan om kvinnors representation i folkvalda församlingar. Berörda valberedningar och andra organ med utnämningssmakt kan verka för en fortsatt hög kvinnlig representation och att successivt öka andelen kvinnor som identifierar sig med etniska eller religiösa minoriteter.
- ✓ Tonen i det offentliga samtalet. Kommunalråd, myndighetschefer och andra viktiga opinionsbildare, till exempel journalister, kan motverka osakliga och onyanserade framställningar om enskilda och grupper av invånare i sina egna organisationer.
- ✓ Respekten för mångfald. Kommunikations- och informationsansvariga kan integrera mångfaldsperspektiv i myndigheternas kunskapsspridande material och utveckla kommunikationsstrategier som systematiskt markerar för mångfald och mot intolerans.¹²

- ✓ Inkluderande rekrytering. HR-strategier och chefer i offentlig sektor bör på allvar ta till sig behovet att öka rekryteringen av invånare med funktionsnedsättning och invånare som är nyanlända i offentlig sektor, till exempel genom aktiva åtgärder enligt den svenska diskrimineringslagen och rimliga kvalifikationskrav på nyinrättade tjänster.
- ✓ Samråd med invånare. Kommunfullmäktigen, nämnder och ledningsgrupper i myndigheter bör utveckla rutiner som gör det svårare för tjänstemän att inte planera in samråd med invånare med relevanta erfarenheter och särintressen i utformning av verksamheten.

Länsstyrelserna berörs av kommittéernas synpunkter på flera olika sätt, till exempel som arbetsgivare för statliga anställningar och genom sin utnämningssmakt för olika regionala uppdrag. Det gäller även frågan om invånarens möjlighet att tycka till om offentliga angelägenheter. Den kan bli aktuell i handläggning av beslut om statsmedel till enskilda föreningar, eller under tillsyn om planfrågor.

Frågor om inflytande blir också aktuella med tanke på länsstyrelsernas omfattande informationsplikt gentemot allmänheten, till exempel i situationer av ökad beredskap eller kris.

4 Rätten till personlig säkerhet

Rätten till personlig säkerhet är något av en paraplyrättighet. Om samhället kan bidra till en reduktion av våld besparas befolkningen från allvarliga kränkningar även på andra områden. Därför har rätten till personlig säkerhet gett upphov till flera specialregler. Bland dem ingår förbudet att sprida ras- och religionshat, barnets rätt att skyddas mot alla former av våld och ett erkännande att mäns våld mot kvinnor är en särskilt grov form av diskriminering när det gäller rätten till personlig säkerhet.

Flera aktuella undersökningar pekar på att andelen unga kvinnor som utsätts för sexuella trakasserier och sexuellt våld ökar. Det är en av de förändringar som framstår som mest tydligt bland den statistik som utgör underlaget för denna rapport.

Internationella åtaganden

Rätten till personlig säkerhet

Fysiskt, mentalt, sexuellt eller digitalt våld mot enskilda utgör attacker på rätten till personlig säkerhet. Det gäller oavsett om våldet motiveras av ekonomisk vinning, hämndlystnad, främlingsfientlighet eller annat motiv.

Våld kränker inte bara rätten till personlig säkerhet. De drabbade får ofta svårare att få tillgång till information, till arbete, till privatliv, till en lämplig bostad eller att fritt delta i kulturlivet. Ett illustrerande exempel är hatbrott. Sådant våld motiveras av förövarens uppfattningar om offrets identitet och begränsar de drabbades yttrandefrihet, rörelsefrihet eller frihet att ge uttryck för en minoritetsbakgrund.

Enligt barnkonventionen ger rätten till personlig säkerhet barn ett förstärkt skydd mot alla former av våld. Ansvar för att skydda invånare från våld är även centrala motiv i CERD, det vill säga konventionen mot rasdiskriminering, CEDAW, det vill säga konventionen för att avskaffa all slags diskriminering av kvinnor och CAT, tortyrkonventionen.

Bevakning av våld

Portalbestämmelsen om rätten till personlig säkerhet och skyddet mot våld finns i ICCPR, artikel 9. Den ger upphov till ett omfattande ansvar. För det första måste samhället agera aktivt vid kännedom om bland annat

”... mönster av våld mot särskilda kategorier av brottsoffer som människorättsaktivister och journalister, vedergällning mot vittnen, våld mot kvinnor, inklusive våld i hemmet, nollningsritualer...”

Våldsförebyggande arbete

En annan viktig dimension är det förebyggande arbetet mot våld. Det handlar om att undanröja hot och andra tendenser till våld innan det realiserar.

I mål 16 i Agenda 2030 har våldsförebyggande frågor fått flera enskilda punkter, till exempel:

”...avsevärt minska alla former av våld och dödligt våld överallt. Eliminera övergrepp, utnyttjande, människohandel och alla former av våld eller tortyr mot barn.”

Hantering av befintligt våld

En tredje aspekt är det reaktiva arbetet. På ett individuellt plan går det ut på att lagföra misstänkta förövare, rehabilitera de dömda och ge upprättelse för brottsoffer. På ett samhälleligt plan handlar det om att motarbeta ogynnsamma trender, inklusive hotbilder mot minoriteter, andra sårbara grupper, det civila samhället och

invånarnas grundläggande trygghetskänsla. Sådana reaktioner ska självklart även omfatta otillåten användning av våld av landets egna myndigheter.

FN-kommittéernas synpunkter

Öka bevakning av våld

FN-kommittéerna välkomnar de pågående insatserna för att motverka våld i Sverige. Det ser samtidigt behov av en förstärkt bevakning. Närmare bestämt efterfrågas en mer nyanserad uppföljning av hur olika grupper drabbas av våld. Enligt flera kommittéer bör särskilt våld mot barn, och i synnerhet barn med funktionsnedsättning, prioriteras högre. I större utsträckning än idag bör bevakningen även omfatta våld mot etniska och religiösa minoriteter, flyktingar och migranter, samt politiskt och idéburet aktiva.

Det förekommer också förslag på att bredda bevakningen av våld mot kvinnor, till exempel bevakning av trender kring sexism i det offentliga rummet.

Flera kommittéer understryker vidare vikten av vaksamhet på att visst våld tilltar, det vill säga regressiva trendutvecklingar.¹³ Sådana trender får enligt konventionernas grundläggande principer aldrig bortses från eller bli bestående. De ska därför prioriteras framför mer gynnsamma trender på samhällelig nivå.

Uppmuntra fler att anmäla

På basis av de iakttagna trenderna bör den offentliga sektorn sedan genomföra insatser. Enligt FN-kommittéernas ska dessa se lite olika ut beroende på vilken typ av våld som kommenteras. Dock, menar kommittéerna, behöver de offentliga aktörerna bli tydligare i sina avståndstaganden. Fler offer bör uppmuntras att anmäla våld, med stöd av tydligare och mer systematiska informationsinsatser riktade mot

våldsutsatta grupper. I det avseendet pekar flera kommittéer på behovet av att stötta dem som har hög risk att utsättas för våld mot kvinnor, våld mot barn och våld mot personer med funktionsnedsättning.

Barnrättskommittén tittar särskilt på mobbning. Samtidigt som den ger Sverige beröm för flera insatser mot mobbning och trakasserier mot barn noteras brister i skolornas handlingsplaner och kartläggningar av elevernas faktiska behov. Kommittén rekommenderar mer regelbundna undersökningar, där både barnens, skolpersonalens och vårdnadshavares erfarenheter ingår.

Regionala lägesfakta

Översikt

Underlaget för detta tema kommer från de nationella trygghetsundersökningarna (NTU). De är årliga undersökningar som Brottsförebyggande rådet (Brå) genomför. Uppgifterna bygger på enkäter. I enkäterna blir utvalda respondenter ombudade att besvara ett antal olika frågor, till exempel om respondenten har blivit utsatt för misshandel.¹⁴

För att komplettera den information som redan finns tillgänglig i Brås söktjänster har undersökningen låtit upphandla särskild statistik på ett par områden. I figurerna visar klammern på respektive stapel hur mycket den faktiska andelen kan variera jämfört med den uppmätta andelen.¹⁵

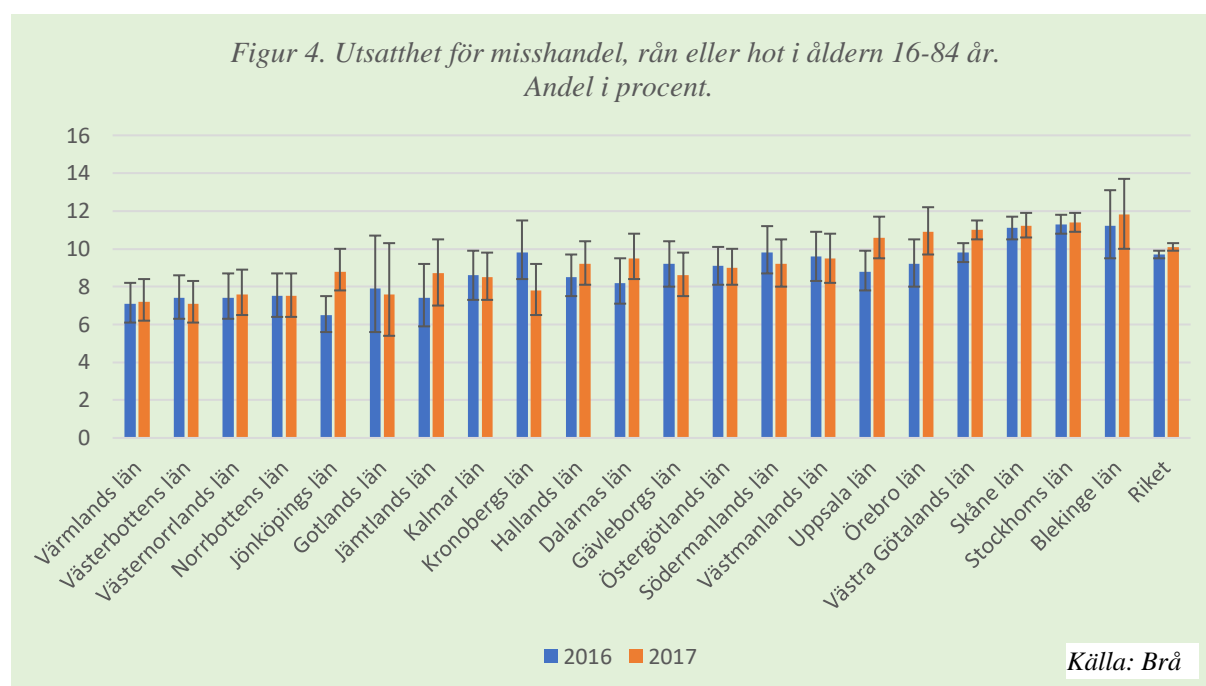
Misshandel, rån och hot

Bland både män och kvinnor i åldrarna 16–84 år var utsattheten för misshandel, rån eller hot densamma under år 2016 och 2017. Uppgiften gäller för alla län och för landet i sin helhet. De förändringar som har noterats mellan åren är helt enkelt inte statistiskt signifikanta.¹⁶ Se *Figur 4*.

Dock finns det ett undantag. För kvinnor i åldersgruppen 16–84 år i Västra Götalands län var utsattheten för misshandel, rån eller hot högre under 2017 än 2016. Med andra ord kan en regressiv trend som avser den personliga säkerheten för kvinnor anses där.

Under både 2016 och 2017 var män signifikant mer utsatta för misshandel, rån eller hot än kvinnor. Detta framgår av riksgenomsnittet i *Figur 5*. På länsnivåer finns antydning till samma mönster men skillnaderna är sällan signifikanta.

*Figur 4. Utsatthet för misshandel, rån eller hot i åldern 16-84 år.
Andel i procent.*

Källa: Brå

Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län är dock undantag. I Stockholms län var män signifikant mer utsatta under både 2016 och 2017. I Västra Götalands län och Skåne län har den noteringen gjorts endast under år 2016. I ett fåtal län var punktskattningarna¹⁷ för kvinnor högre än för män, till exempel i Västerbottens län. De skillnaderna var dock inte signifikanta.

Nästa naturliga fråga är om våldets omfattning skiljer sig åt mellan olika län. När det gäller hemort finns några av de högsta punktskattningarna i Stockholms län, Västra Götalands län och Skåne län. I dessa tre län hade både män och kvinnor en signifikant högre risk att utsättas för misshandel, rån och hot än ett antal andra län, under både 2016 och 2017.

Statistiken möjliggör även en indelning av våldet efter den utsattas ålder. Under bägge åren 2016 och 2017 sjönk utsattheten för våld med stigande ålder vilket betyder att det framförallt var unga som riskerade att utsättas.¹⁸ Eftersom utsattheten för våld var högre bland män än bland kvinnor i hela åldersspannet 16–84 år, under både 2016 och 2017, hade unga män en högre risk än unga kvinnor för att utsättas för våld under nämnda år.

Hatbrott

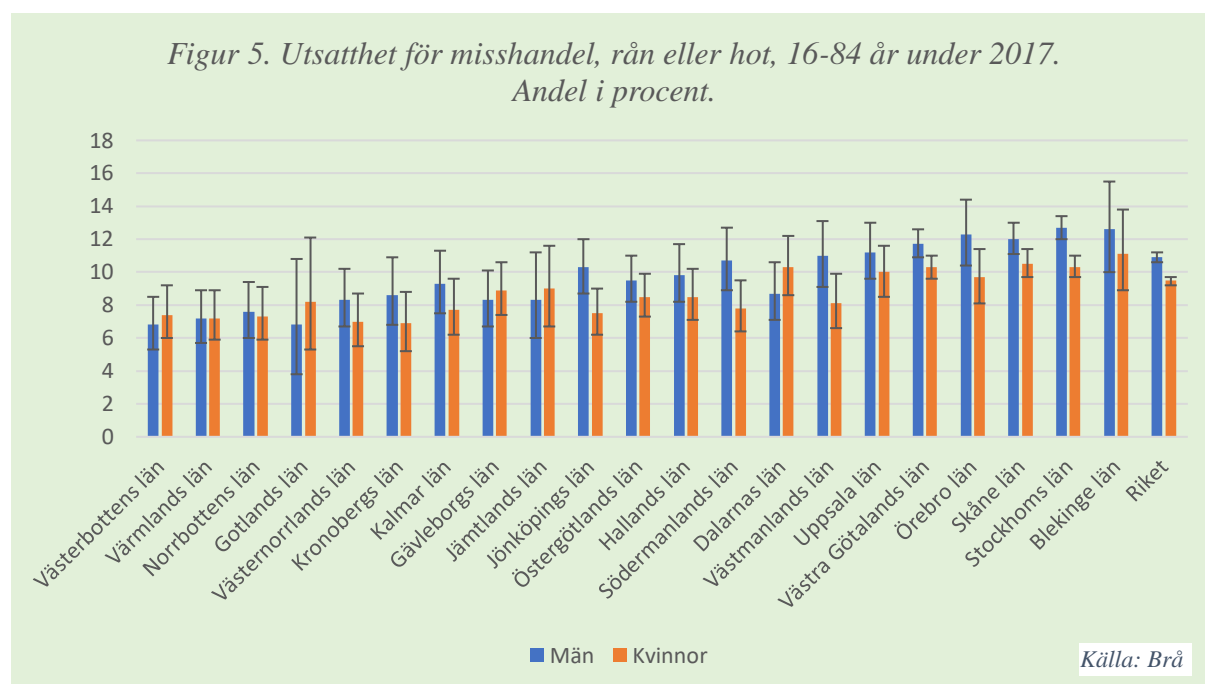
Enligt Polisens beskrivning syftar hatbrott på brotten hets mot folkgrupp och olaga diskriminering. Det kan även syfta på andra brott där ett motiv för brottet har varit att kränka en person eller grupp av invånare på grund av ras, hudfärg, nationellt eller etniskt ursprung, trosbekännelse, sexuell läggning eller annan omständighet.¹⁹

Bland personer över 45 år har andelen hatbrott, av samtliga våldsbrott, ökat under år 2016 jämfört med år 2010. Detta framgår av *Figur 6*. Samma utveckling har inte kunnat identifieras i yngre åldersgrupper.

Överhuvudtaget verkar främlingsfientliga hatbrott legat på en stabil nivå under åren 2010 till 2016. I majoriteten av länen har cirka 1–3 procent av befolkningen blivit utsatta för hatbrott.

I Brås rapport *Självrapporterad utsatthet för hatbrott* framkommer det dock att utsattheten varierar med den drabbades ursprung. Medan punktskattningen för invånare födda i ett afrikanskt land hamnade på 5,8 procent uppgår motsvarande siffra för invånare födda i

Figur 5. Utsatthet för misshandel, rån eller hot, 16-84 år under 2017. Andel i procent.

Källa: Brå

Sverige eller i ett annat nordiskt land till 1 procent. Dessa uppgifter täcker åren 2005 till 2016.

I presenterad statistik framkommer det inga uppenbara skillnader mellan män och kvinnor.

Sexualbrott

Sexualbrott är ett samlingsbegrepp för flera olika brott, inklusive våldtäkt, sexuellt tvång eller utnyttjande, sexuellt ofredande, köp av sexuell tjänst och koppleri. Det inträffar när någon utsätts för en sexuell handling mot sin vilja.²⁰

Under år 2017 var utsattheten för sexualbrott signifikant högre bland kvinnor än bland män. Som *Figur 7* visar hade cirka 10 procent av kvinnorna utsatts medan motsvarande siffra bland män uppgick till cirka 1 procent. Skillnaderna mellan män och kvinnors utsatthet för sexualbrott var under 2016 och 2017 statistiskt säkerställda i samtliga 21 län.

Utsattheten ökade för båda könen under år 2017 jämfört med år 2016. Den ökade utsattheten är statistisk säkerställd på riksnivå. Bland män var det emellertid tämligen ovanligt med signifikanta resultat

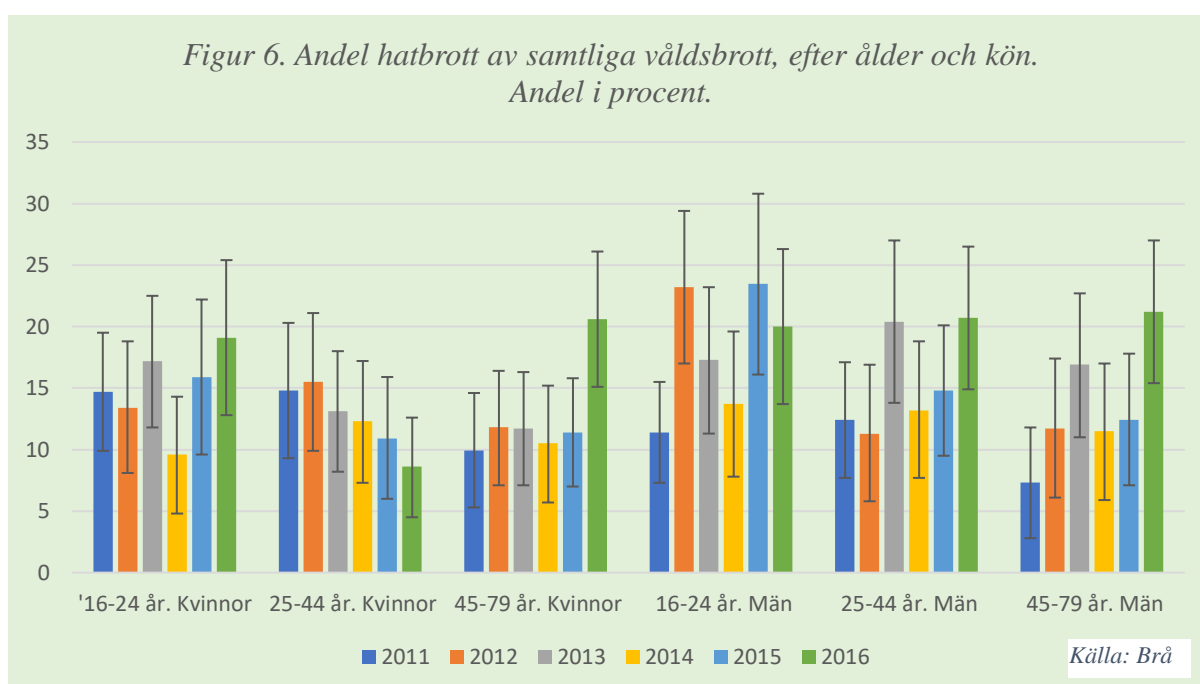
på länsnivå. De enda län där utsattheten hade ökat signifikant under 2017 jämfört med 2016 var Västmanlands län och Hallands län. Bland kvinnor var ökningen statistiskt säkerställd i åtta län.²¹

Precis när det gäller våldsbrott är ålder en relevant faktor även för sexualbrott. Utsattheten för sexualbrott sjunker ju äldre en person blir och utsattheten inom respektive åldersgrupp är signifikant skild från utsattheten i övriga åldersgrupper. Unga är därmed utsatta för sexualbrott i större utsträckning än äldre.

I hela det studerade åldersspannet, 16–84 år, var kvinnor signifikant mer utsatta för sexualbrott. Därför kan man också misstänka att utsattheten för sexualbrott är som allra högst bland unga kvinnor.

Regionala uppföljningsområden

Invånarnas säkerhet är en nyckelindikator och ett gemensamt åtagande för offentliga aktörer på regional och lokal nivå. Bland annat sker en bred samordning kring kompetensutveckling och etablering av

allmänpreventiva strategier för att motverka våld. Dessa insatser kompletteras med mer sektorsspecifika åtgärdsprogram.

Länsstyrelsen kommer i kontakt med flera av insatserna, inte sällan i egenskap av samordnare. Det sker bland annat inom ramen för det brottsförebyggande uppdraget, uppdragen om mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld, om att motverka sociala risker inom ramen för regeringens handlingsplan mot rasism, om utsatta EU/ESS-medborgare och om personligt ombud, med mera.

Med andra ord berör flera av kommittéernas synpunkter om invånarnas säkerhet inte bara polis eller rättsväsende. Alla de myndigheter som idag arbetar med att förebygga våld och hantera dess konsekvenser tjänar på att känna till rekommendationernas innehåll.

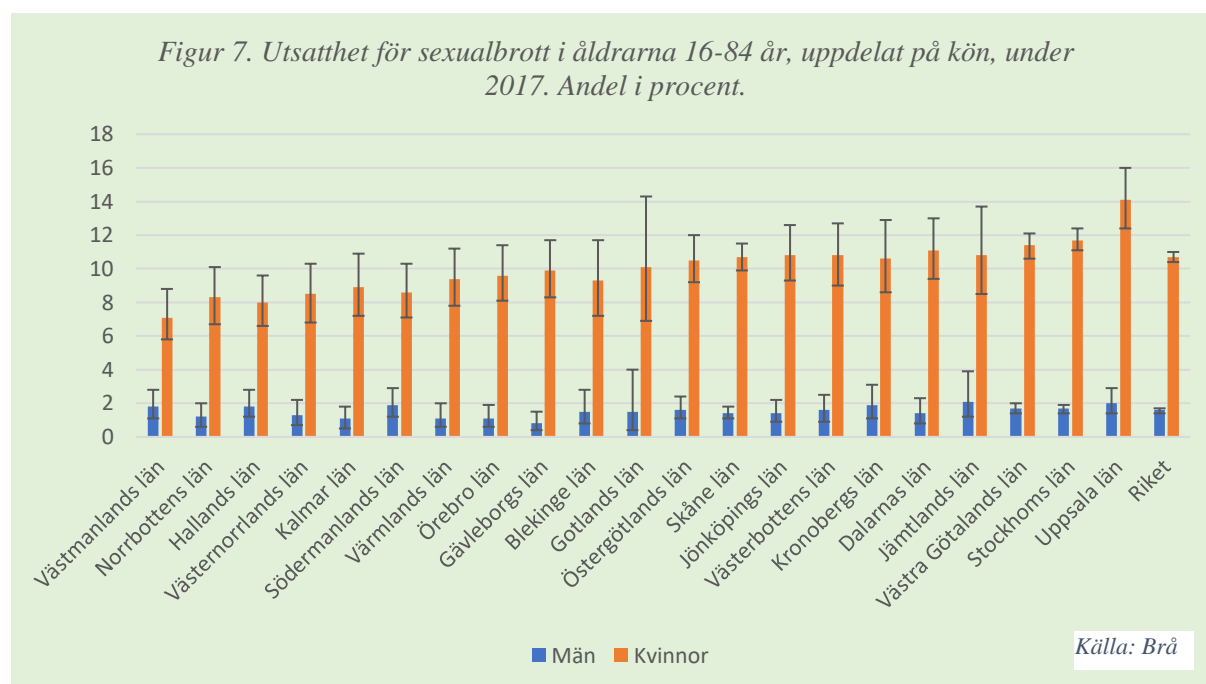
En del av dem kan tolkas som förslag till förstärkningar eller justeringar av de strategier som det redan arbetas med på flera håll. Andra kan användas för att utveckla befintliga kompetensutvecklingsinsatser. Med hjälp av den samverkan som redan etablerats på flera håll i landet finns det också goda

förutsättningar att samarbeta kring de synpunkter som lyfts fram.

Sammanfattningsvis kan regionala och lokala aktörer se över behov och möjlighet att:

- ✓ Öka bevakningen av våld, dels genom att uppmärksamma fler former av våld och fler grupper av drabbade invånare, dels genom regelbundna uppdateringar av regionala och lokala lägesbilder.
- ✓ Förstärka de offentliga markeringarna mot våld och genomföra informationskampanjer om de skadliga konsekvenserna av våld, inklusive våld som ligger på en särskilt hög nivå, våld som tilltar eller våld som berör barn och andra särskilt sårbara grupper av invånare.
- ✓ Genomföra stödjande informationsinsatser om hur drabbade kan gå tillväga för att anmäla våld, för att komma i kontakt med skyddsjourer och vilka andra skyddsmedel som finns.
- ✓ Fortsätta genomföra anpassade kompetensutvecklingsprogram till berörda yrkesgrupper, det vill säga personer som är anställda i verksamheter som kommer i kontakt

Figur 7. Utsatthet för sexualbrott i åldrarna 16-84 år, uppdelat på kön, under 2017. Andel i procent.

Källa: Brå

med det förebyggande arbetet mot våld liksom insatser som handlar om att hantera våldets konsekvenser.

- ✓ Använda rättighetsorienterade tolkningsprinciper i tillämpning av relevanta lagar, förordningar och riktlinjer om våld.

5 Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

”Vi erkänner att avskaffandet av alla former och dimensioner av fattigdom, inklusive extrem fattigdom, är den största globala utmaningen och en oundgänglig förutsättning för hållbar utveckling.” Dessa ord kommer från ingressen till Agenda 2030. De pekar på den grundläggande rätten till kost, värme, kläder, kommunikation och boende, även när detta inte kan säkras med egna medel.

Fattigdom får heller inte bli ett svepskäl för att ta ifrån en person andra rättigheter, som rätten till personlig säkerhet. Statistik från SCB visar på att den absoluta fattigdomen kan komma att avskaffas på sikt, men att det för en del grupper av invånare fordras mycket mer innan den trenden förverkligas.

Internationella åtaganden

Frihet från fattigdom

Ståndpunkten att varje invånare ska leva under godtagbara levnadsförhållanden skyddas av flera konventioner om mänskliga rättigheter. Det är också det mest centrala motivet i Agenda 2030. Flera mål, inklusive mål 1, 3, 8 och 11, är dedikerade till frågan. Den antagna textens ingress gör en särskild poäng av behovet att bekämpa alla former av fattigdom.

ICESCR är det mest tongivande regelverket på området. Konventionen innehåller internationella åtaganden om grundläggande rättigheter när det gäller inkomster, bostadsförhållanden, arbetsvillkor, skolgång, högre utbildning, socialskydd, hälsa och mycket mer.

En tillfredsställande levnadsstandard

I den här rapporten finns det inte utrymme att sammanfatta alla rättigheter som motverkar fattigdom. Poängen är istället att påminna om att det är ett rättsligt skydd och att det definierar en absolut smärtgräns, som gäller för alla människor

Det mest uppenbara sambandet finns i rätten till en tillfredsställande levnadsstandard. Den beskriver att alla människor har en grundläggande rätt att förfoga över medel som behövs för att möjliggöra nödvändig konsumtion. Med nödvändig konsumtion avses samma saker oavsett var i landet eller världen dessa måste införskaffas: en skälig bostad, vatten, värme, el, kläder, näringsriktig kost och nödvändiga transporter från hemmet till skola, arbete eller nödvändig samhällsservice.

Åtgärdsansvar

Staters ansvar för denna och andra rättigheter på det ekonomiska och sociala området omfattar lagstiftning. Men det går också längre.

För det första är det viktigt att införliva de internationella erkända rättigheterna i alla relevanta policy-dokument. Verksamhetsmål, prioriteringar och rutiner ska vara förenliga med de ekonomiska och sociala rättigheterna.

För det andra handlar det om att vara lyhörd inför faktiska brister från de ekonomiska och sociala rättigheternas perspektiv. Där brister påträffas måste det undersökas om problemen ligger i hur de offentliga verksamheterna är organiserade.

Det tredje området handlar om praktiska lösningar för att sänka kostnader förknippade med nödvändig konsumtion. Det kan gälla avgifter förknippade med grundläggande samhällsservice, till exempel köavgifter, förseningsavgifter och inträdesavgifter. Det kan också handla om indirekta kostnader. Det uppstår när

myndigheter och andra aktörer förväntar sig att invånare har ett körkort, ett mobilabonnemang eller en internetuppkoppling i hemmet.

FN-kommittéernas synpunkter**Behov av starkare rättsskydd**

FN-kommittéerna välkomnar flera pågående insatser för de ekonomiska och sociala rättigheterna i Sverige. De tar bland annat upp samordningen av stöd till ungdomar som varken arbetar eller studerar, strategin för romsk inkludering och att 1,4 procent av bruttonationalinkomsten har gått till internationellt utvecklingssamarbete.

Enligt kommittéerna finns det dock orosmoln. Kommittéerna ser luckor i de lägesbilder som framställs kring fattigdom och bostadsbrist i Sverige. De understryker vikten av tydligare uppföljning och utvärdering av relevant politik och uppsatta handlingsprogram.

De ser också ett behov av en uppgradering av rättsskyddet i nationella lagar och policyer. Enligt flera kommittéer finns även ett behov av att stärka rättshjälpen för den vars ekonomiska och sociala rättigheter blir kränkta.²²

Ojämligheter för olika grupper av invånare

Ytterligare synpunkter berör det faktiska skyddet av dessa rättigheter. Även om Sverige har kommit långt gällande uppväxtvillkoren för barn och gjort stora uppoffringar för att erbjuda skyddsbehövande en godtagbar standard under mottagningsfaserna, finns det områden där systemen brister. De pekar bland annat på trender av bestående eller tilltagande fattigdom, psykisk ohälsa och bostadsbrist. Enligt kommittéerna drabbas kvinnor, barn, minoriteter, personer med utländskt ursprung och personer med

funktionsnedsättning särskilt hårt. Det efterfrågas en förstärkning av sysselsättnings- och försörjningsstödsprogram, särskilt för invånare som lever i fattigdom. ICESCR-kommittén, det vill säga kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, hänvisar till förslag i sina allmänna kommentarer och vad som diskuterats under dialogen med den svenska delegationen.

Regionala lägesfakta

Översikt

Det finns heltäckande, indelningsbar och relevant data om fattigdom i måttet *låg inkomststandard*. När det gäller bostadsbrist finns motsvarande data i måttet *trångboddhet enligt norm 2*. För arbetslöshet och utbildning finns viktiga uppgifter i måttet *personer som varken studerar eller arbetar*, samt i statistiken om långvarig arbetslöshet.

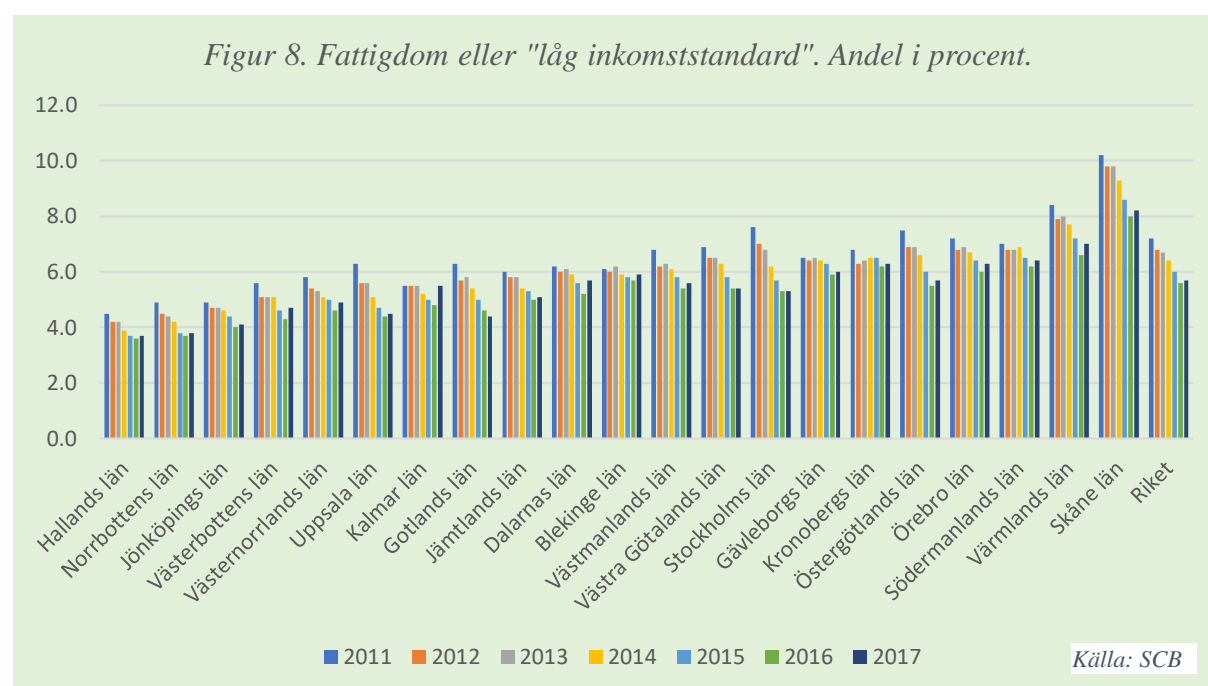
Det har varit svårare att identifiera generella lägesfakta i frågor som rör rätten till hälsa. Det så kallade ohälsotalet har flera relevanta punkter. Det beskriver andelen som uppburit sjukpenning,

arbets-skadesjukpenning, sjukersättning, aktivitetsersättning och rehabiliteringsersättning från Försäkringskassan det senaste året. Det rör det sig alltså om personer med en långvarig ohälsa som är så pass allvarlig att arbetsförmågan är nedsatt och insatser av sjukvård rekommenderats under en längre period. Det är dock oklart om alla som omfattas av statistiken för ohälsotalet har samma tillgång till de försäkringssystem som används för att fastställa omfattningen på ohälsa. Av det skälet utgår en analys av trender för ohälsa i denna rapport.

Fattigdom mest utbredd bland utrikesfödda

Det svenska måttet låg inkomststandard är uträknad på ett sätt som överensstämmer med fattigdom enligt ICESCR. Det finns då inte tillräckligt med disponibla inkomster för baskonsumtion, boende, hushållsel, hemförsäkring, barnomsorg, lokala resor eller avgifter för facket.²³ Disponibel inkomst avser alla inkomster efter skatt. Lön, inkomst av näringsverksamhet, sjukpenning, a-kassa, pension, barn- och bostadsbidrag, studiemedel, ekonomiskt bistånd och underhållsstöd med mera räknas in.²⁴

Figur 8. Fattigdom eller "låg inkomststandard". Andel i procent.

Källa: SCB

Figur 8 visar att år 2017 levde 5,7 procent eller cirka 575 000 invånare med låg inkomstandard i Sverige. Det är en förbättring jämfört med år 2011 då det gällde 6,8 procent av befolkningen. Med andra ord minskar antalet sakta. Den trenden gäller alla län utom ett.²⁵ I vissa län var minskningen emellertid minimal.

Dock skiljer sig utbredningen av fattigdom enligt låg inkomstandard tydligt åt mellan olika län. År 2017 levde 3,7 procent av invånarna i Hallands län i fattigdom enligt detta sätt att räkna medan motsvarande siffra i Skåne län uppgick till 8,2 procent. Det är mer än dubbelt så mycket i procentenheter räknat.

Utbredningen av fattigdom varierar än mer kraftigt efter invånarens egna födelseregion. Fattigdom enligt låg inkomstandard var år 2017 minst vanlig bland invånare födda i Sverige där 3,8 procent levde med låg inkomstandard. Mest utbredd var fattigdom bland invånare födda i Afrika söder om Sahara. Cirka 26,5 procent av invånarna med den bakgrunden levde med låg inkomstandard år 2017.

Fattigdom var också mycket utbredd bland människor födda i Centralasien,

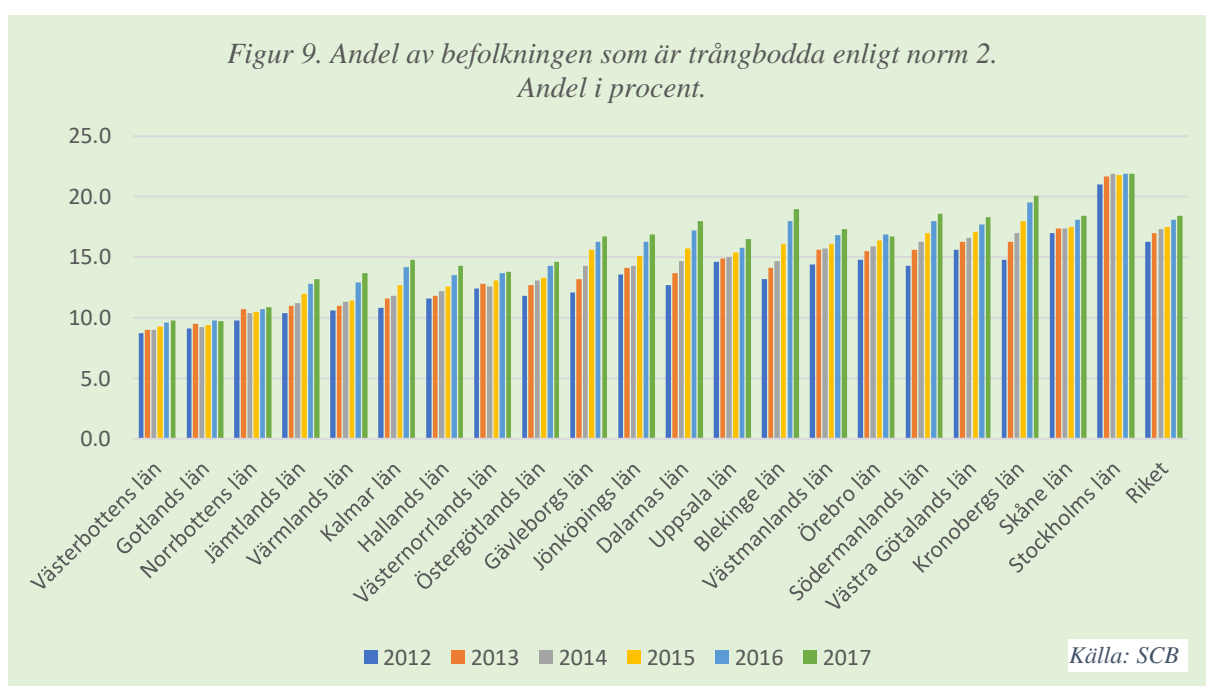
Mellanöstern och Nordafrika. År 2017 levde 23,6 procent av invånare födda i dessa regioner i fattigdom. I de flesta län levde en större andel män än kvinnor i fattigdom under åren 2011 till 2017. Skillnaden var dock ofta marginell.

Låg inkomstandard skiftar också med ålder. Andelen barn, inklusive 19-åringar, i fattiga hushåll översteg tydligt andelen fattiga som var 65 år eller äldre. Det gäller under samtliga studerade år i samtliga län. I Värmlands län levde till exempel elva procent av samtliga barn i hushåll med låg inkomstandard under år 2017 medan motsvarande siffra bland äldre landade på tre procent.

Trångboddheten ökar

Trångboddhet enligt norm 2 betyder att det bor fler än två personer per sovrum. Kök, badrum och vardagsrum, eller lägenhetens totala yta, ingår dock inte in i beräkningen. Till exempel bor fem, men inte fyra, personer trångbott enligt denna norm om de delar en lägenhet med två sovrum, ett vardagsrum och ett kök.

År 2017 var 18,4 procent av befolkningen trångbodda enligt denna norm. Det motsvarade då cirka 1,8 miljoner

människor. Sju år tidigare, år 2010, uppgick motsvarande siffra till 16,3 procent. Samma ogynnsamma utvecklingskurva fanns i nästan alla län. I vissa län var ökningen av trångboddhet dock marginell. Se även *Figur 9*.

Omfattningen av trångboddhet skiljde sig dock åt regionalt. Till exempel levde över tjugo procent av befolkningen i Stockholms län i trångboddhet under hela den studerade perioden, medan motsvarande siffra i Västerbottens län aldrig nådde upp till tio procent. Alla tre storstadslänen hör till de fem län som i genomsnitt har haft högst andel personer som bor trångbott.

Andelen invånare som är födda i ett annat land än Sverige och lever i trångboddhet är högre jämfört invånare födda inom landet. År 2017 levde i riksgenomsnittet 47,2 procent av invånare födda i Afrika söder om Sahara i trångboddhet. I ett antal län översteg dock siffran i den gruppen av invånare 50 procent.

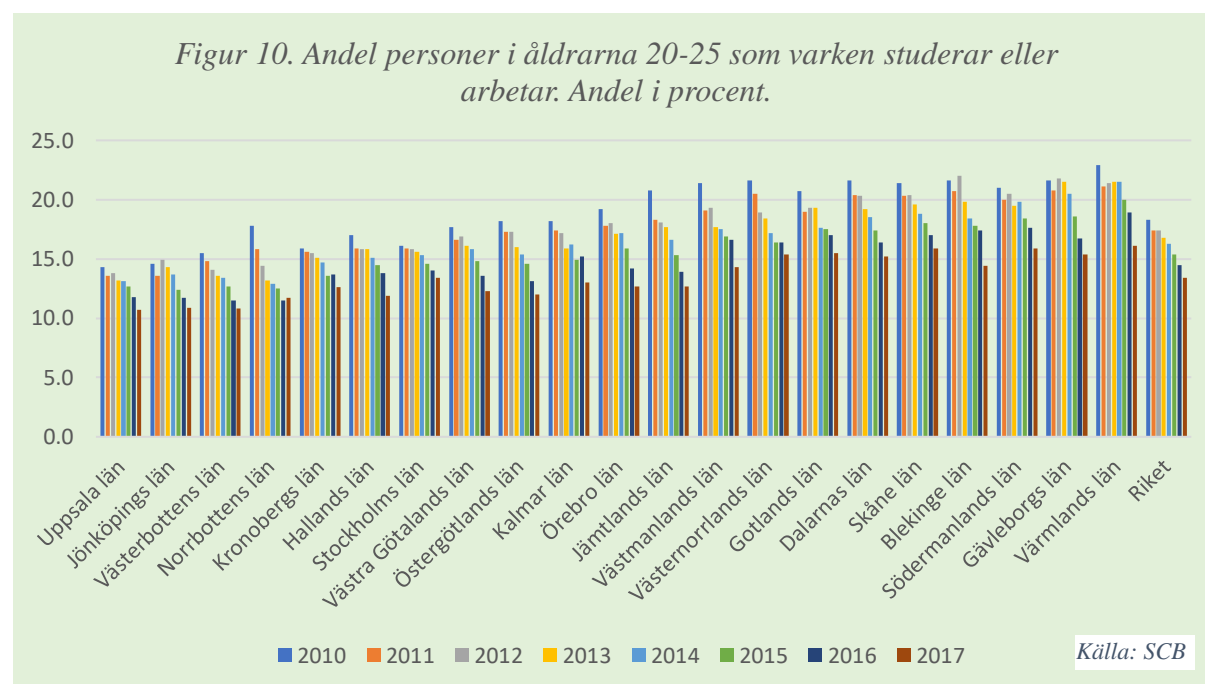
I rikets mest trångbodda län, Stockholms län, bodde cirka 34 procent av alla barn, inklusive 19-åringar, i trångboddhet år 2017. Det motsvarar lite mer än var tredje

barn. Motsvarande siffra bland äldre, det vill säga personer äldre än 64 år, uppgick till 4,9 procent. Den ojämlikheten mellan barn och äldre är genomgående i samtliga län. Det är värt att notera att andelen trångbodda barn under år 2017 inte var som störst i Stockholms län utan i Blekinge län och Kronobergs län där över 40 procent av barnen levde i trångboddhet.

Varken studier eller arbete

Invånare anses tillhöra gruppen som varken studerar eller arbetar om de varken förvärvsarbetar eller är inskrivna i någon skolform under höstterminen. Statistiken finns i ålderskategorierna 16–19 år, 20–25 år och 20–64 år. Bland människor i åldrarna 20–25 år uppgick andelen som varken studerar eller arbetar till 13,4 procent år 2017. Denna andel har minskat i samtliga län under perioden 2010 till 2017. År 2010 var det 17,4 procent i samma åldersgrupp som varken studerade eller arbetade. Detta framgår av *Figur 10*. I åldersspannet 20–25 år är det relativt små skillnader med hänsyn till kön, även om fler män än kvinnor tenderar att vara en del av den grupp som varken studerar eller arbetar. Det är dock tydliga skillnader mellan länen.

Figur 10. Andel personer i åldrarna 20-25 som varken studerar eller arbetar. Andel i procent.

Källa: SCB

Att varken studera eller arbeta varierar också med utbildningsnivå. Invånare där uppgift om utbildningsnivå saknas och invånare med förgymnasial utbildning som högsta avklarade utbildningsnivå tillhör den gruppen i större utsträckning än invånare som har genomfört gymnasiala eller eftergymnasiala studier. I ett län var det till exempel 32,4 procent av invånarna i åldrarna 20–25 år med förgymnasial utbildningsnivå som varken studerade eller arbetade. Motsvarande siffra för invånare med gymnasial och eftergymnasial utbildningsnivå uppgick till cirka 10 procent.²⁶

Fler yngre än äldre är långtidsarbetslösa

Långtidsarbetslöshet betyder att en person som är under 25 år har varit inskriven på Arbetsförmedlingen som öppet arbetslös minst en gång under året med en sammanhängande period om minst 100 dagar. För personer fyllda 25 år och äldre gäller istället att individen ska vara inskriven som öppet arbetslös minst en gång under året med en sammanhängande period om minst 6 månader. Med öppet arbetslös menas ej sysselsatta personer som vill och kan arbeta och som aktivt söker arbete.

Långtidsarbetslöshet är tämligen ovanligt i Sverige. År 2017 uppgick andelen långtidsarbetslösa till 1,6 procent i åldrarna 20–64 år vilket motsvarar cirka 91 200 individer. År 2017 bodde det cirka 91 000 personer i tätorten Lund.

Omfattningen skiljer sig åt mellan olika län. I Södermanlands län uppgick andelen långtidsarbetslösa till 2,1 procent under år 2017, vilken var den högsta noteringen det året. I Jämtlands län uppgick motsvarande siffra till 0,8 procent. De flesta län uppvisade inbördes relativt höga värden i början och slutet av den studerade tidsperioden.

Det existerar tydliga skillnader inom länen när det gäller olika ålderskategorier.

Dalarnas län är ett exempel. Där var personer i åldrarna 20–24 år och 25–34 år långtidsarbetslösa i större utsträckning än personer i åldersgrupperna 45–54 år och 55–64 år. Att personer i åldrarna 20–24 år uppvisar relativt höga värden skulle kunna bero på att definitionen av långtidsarbetslöshet skiljer sig mellan personer under 25 år och övriga vuxna. Definitionen av långtidsarbetslöshet är emellertid densamma för åldrarna 25–34 år som för åldrarna 45–54 år och 55–64 år.

Långtidsarbetslöshet varierar inte bara efter län och ålder utan även efter födelseregion. Det var vanligast förekommande bland invånare födda i Afrika, Mellanöstern, och Centralasien. I Skåne län uppgick långtidsarbetslösheten bland invånare födda i Afrika söder om Sahara till 7,2 procent. Motsvarande siffra för invånare födda i Mellanöstern, Nordafrika och Centralasien var 8,4 procent. Bland invånare född i Sverige var endast 1,2 procent långtidsarbetslösa år 2017. Samtliga utrikesfödda grupper var drabbade av långtidsarbetslöshet i större utsträckning än de som är födda i Sverige.

Regionala uppföljningsområden

Socialtjänsten, sjukvården, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och allmännyttiga bostadsbolag har viktiga uppdrag på området. Till dessa myndigheter hänvisas ofta enskilda med besvär avseende fattigdom, ohälsa, inkomstförlust, arbetslöshet eller bostadsproblem.

Det innebär å andra sidan inte att andra myndigheter eller aktörer saknar ansvar. Till exempel handlar länsstyrelsernas uppdrag om integration, samhällsplanering och samordning i ANDT-frågor i stor utsträckning om att stödja utvecklingen av goda förutsättningar för rimliga och jämlika levnadsförhållanden i länen.²⁷

Därför bör det också upplevas som angeläget att ta del av FN-kommittéernas synpunkter om levnadsförhållan i Sverige.

Det gäller till att börja med synpunkterna om essentiella nivåer. Om de tolkas brett berörs inte bara lag och förordning, utan även regionala policyer och föreskrifter, till exempel offentligt beslutade utvecklingsstrategier.

Det gäller även synpunkterna om fattigdom och fattigdomsbekämpning. Bland de exempel som FN-kommittéerna hänvisar till, med referenser antingen till sina allmänna kommentarer eller dialogen med den svenska delegationen, hamnar följande inom ramen för regionala och lokala ansvarsområden:

- ✓ Integrera absoluta mått av fattigdom och andra essentiella nivåer för ekonomiska och sociala rättigheter, liksom fler indelningsgrunder än kön, i lägesbilder och omfattande beslutsunderlag.
- ✓ Behov av att se över både policy och praxis när det gäller direkta eller indirekta kostnader för samhällsservice.²⁸

- ✓ Behov av flexibla öppettider på förskola och fritids, vilket kan ge fler föräldrar och vårdnadshavare möjlighet att arbeta obekväma tider.
- ✓ Jämlika uttag av föräldrastöd.
- ✓ Ökad tillgänglighet och överkomlighet av kollektivtrafik, inklusive i glesbygd.
- ✓ Ökad anslutning av bostäder till kommunikations- och informationsteknologi, vilket kan minska tilläggskostnader för användning av samhällstjänster.
- ✓ Ökat utbud av överkomliga hyresrätter och socialbostäder.
- ✓ Rimliga och inkluderande utbildnings- och språkrav för nya arbetstillfällen, för att locka fler sökande som saknar högskoleutbildning eller svenska som modersmål.

Det är också möjligt att tolka övergripande synpunkter om kunskapsbehov avseende mänskliga rättigheter som kunskapsbehov om ekonomiska och sociala rättigheter. ICESCR och det befintliga rättsskyddet kan då integreras i fler utbildningar och kompetensutvecklingsinsatser.²⁹

6 Rätten till liv

För att säkerställa rätten till inflytande, personlig säkerhet och godtagbara levnadsförhållande måste livet självt skyddas. I det avseende vill FN:s granskningskommittéer erinra om att för tidiga dödsfall och andra allvarliga incidenter faktiskt förekommer, trots att talen är relativt låga. De hänvisar bland annat till människohandel på svenskt territorium, att det finns barn som begår självmord eller att överdoseringar ökar. Även om ingen står oberörd av händelserna kan det vara svårt att se kopplingarna till den egna verksamheten.

Enligt svensk statistik och FN-kommittéernas rekommendationer är det dock viktigt att komma ihåg att händelserna inträffar i varje län, om än inte i varje kommun.

Internationella åtaganden

Den mest grundläggande rättigheten

Som en förutsättning för de mänskliga rättigheterna måste livet självt skyddas. Enligt artikel 6, ICCPR, har alla en inneboende rätt till livet. I en av sina första allmänna kommentarer har ICCPR-kommittén bekräftat att denna rättighet är grundläggande för alla andra rättigheter. Det rör sig om

” ... den främsta rätten från vilken inga inskränkningar är tillåtna, inte ens i ett allmänt nödläge.”

Hjälp vid livshotande situationer

I rätten till liv ingår en rätt att få samhällets hjälp vid livshotande situationer. Bestämmelsen har vidare gett upphov till rättsskydd mot ageranden och vårdslöshet som tar livet av en rättighetsinnehavare i förtid.³⁰ Det ses som en mycket grov

kränkning av de mänskliga rättigheterna om dödsfall eller andra särskilt allvarliga händelser, inklusive försvinnanden och människohandel, sker som en följd av staters avsikter, försummelse eller felaktiga prioriteringar.³¹ Förlopp med särskilt allvarliga och omfattande skador ska därför alltid konsekvensutvärderas.

Rätten till skydd och effektiva rättsmedel

Dödshot och särskilt riskfyllda beteenden ska motarbetas systematiskt, bland annat genom ett fungerande skydd för samtliga medborgerliga rättigheter. Dit hör att alltid och i praktiken erkänna alla som en person inför lagen, att erbjuda alla ett likvärdigt skydd av lagen och att alltid säkerställa, särskilt när det gäller barn, att invånarens behov uppmärksammas i ett helhetsperspektiv.

Alla invånare och särskilt barn har rätt att få komma till tals och att få sina synpunkter om hot mot sina rättigheter tagna på högsta allvar. De har också rätt att få sina klagomål mot myndighetens beslut bedömda. Annars kan myndigheter inte bli medvetna om särskilda risker i sina egna rutiner. De kan heller inte få reda på problem relaterade till den enskilda invånarens familjerelationer, arbetsvillkor, psykiska hälsa, hemförhållanden och liknande.

FN-kommittéernas synpunkter

Allvarliga händelser ovanliga

Enligt FN-kommittéerna uppvisar Sverige betydelsefulla framgångar i arbetet för att skydda invånarnas liv. Det jämförelsevis låga antalet allvarliga incidenter, i kombination med det långtgående rättskyddet, är säkert också förklaringen till att FN-kommittéernas utlåtanden är sparsamma på detta område.

Samtidigt kan de svenska myndigheterna inte slå sig till ro. De relativt låga talen till trots vill kommittéerna påminna om att allvarliga händelser faktiskt fortsätter att inträffa. Det hänvisas till människohandel, självmord, mordbränder, försvinnanden och överdoser. Vetskap om detta bör enligt kommittéerna kunna ligga till grund för förstärkta resurser i verksamheter som kommer i kontakt med särskilt utsatta enskilda eller med samhällsfenomenen i stort.

Möjligheten till kommunikation

Det efterfrågas bland annat lättnader i rättshjälpen. Kommittéerna anser också att det måste bli enklare för utsatta invånare att kommunicera med ansvariga beslutsfattare om sina rättigheter, oavsett om syftet är rådgivning eller kritik. Kommittéerna rekommenderar att behovskriterier för rådgivning och information görs enklare och mer lättillgängliga. Dessa anmärkningar förstärks när ärenden rör barn.

Kommittéerna hänvisar vidare till behov om ett ökat antal yrkesinspektörer och en överlag tydligare uppföljning av dödsfall bland invånare med svåra funktionsnedsättningar eller svåra psykiska problem. De uppmanar till en mer principfast hållning avseende rättigheter för invånare med svåra narkotikaproblem eller med andra utpräglade riskbeteenden.

Vissa skyddsmedel måste stärkas

Kommittéerna uppmanar också till en förstärkning av skyddsmedel mot människohandel och våldspropaganda. I det senare fallet föreslår rasdiskrimineringskommittén att det införs bestämmelser som gör det möjligt att olagligförklara organisationer som förespråkar national-, ras-, eller religionshat. Nynazistiska aktiviteter ska bemötas med samma kraft som misstankar riktade mot islamistiska och andra våldbejakande element i samhället.

Regionala lägesfakta

Översikt

Utöver de förslag som presenteras här kan det finnas stort intresse i data om polisanmälningar för olika typer av människohandel. Uppgifter om hemlöshet och försvinnanden bland gruppen ensamkommande barn är annan data som hör till området.

Våld med dödlig utgång

År 2018 utsattes 108 personer för våld som resulterade i att de avled. Av dem var 75 män och 33 kvinnor. Totalt motsvarar det ungefär en person per 100 000 invånare, eller 0,001 procent av befolkningen. Siffrorna är relativt jämt fördelade över landet, med undantag för Polisregion Nord³² där trenden är något lägre än andra polisregioner, se *Figur 11*.

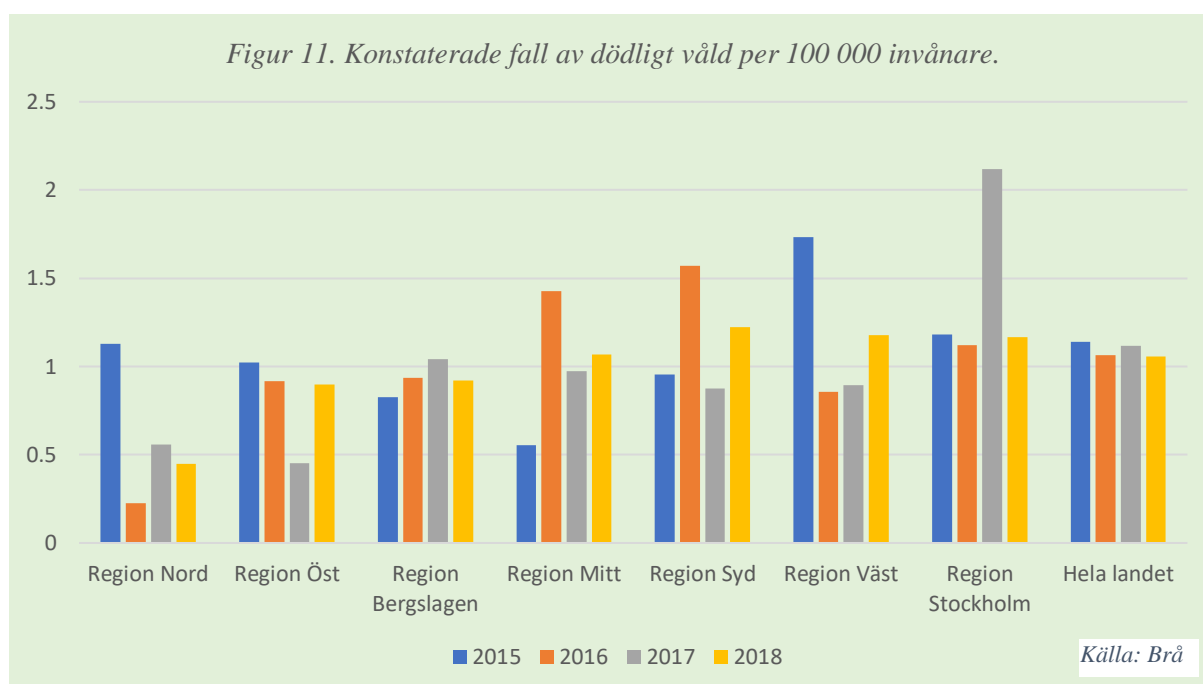
I alla polisregioner finns det enskilda toppar som skiljer sig från övriga värden. De plötsliga ökningarna kan dock inte tolkas som tydliga tecken på skenande våldsspiraler. Eftersom dödligt våld är ovanligt får ett fåtal extra fall under ett särskilt år stor inverkan på de standardiserade trenderna.

Det är emellertid tydligt att antalet fall av dödligt våld har ökat mellan åren 2011 och 2018. Antalet dödade män har ökat med cirka 34 procent medan antalet kvinnor som dödades ökade med cirka 32 procent. I faktiska tal innebär det att antalet dödade män ökade med 19 personer medan motsvarande ökning bland kvinnor uppgick till åtta personer.

Statistiken visar även att allt fler invånare blir dödade med skjutvapen. Antalet fall där skjutvapen använts, som andel av samtliga konstaterade fall av dödligt våld, har gått från cirka 21 till 40 procent på åtta år. Det motsvarar en ökning med cirka 90 procent. Bland kvinnor har däremot andelen som dödades med skjutvapen minskat.

Dödsolyckor i arbetet

Enligt Internationella arbetsorganisationen (ILO) uppskattas antalet arbetsrelaterade dödsfall i hela världen ligga på cirka 2 miljoner per år. I Sverige låg siffran på 44 dödsfall år 2017. Trenderna visar att betydligt fler män än kvinnor förolyckas på arbetet. År 2017 drabbade 93 procent av samtliga arbetsrelaterade dödsfall män.

Överdoser

År 2017 dog 463 personer till följd av oavsiktliga, dödliga läkemedels- och narkotikaförgiftningar (överdoser). Antalet har ökat under perioden 2010–2017. *Figur 12* visar antalet dödsfall uppdelat på län och år.³³

Hallands län var det enda län där antalet överdoser var lägre år 2017 än år 2010. Om siffrorna standardiseras var antalet också lägre i Skåne län under år 2017 än år 2010.

En majoritet av de drabbade var män, såväl i riket som helhet som i respektive län. I riket utgjorde män 74 till 80 procent av samtliga dödsfall av överdoser under perioden 2010–2017. Även om manliga dödsfall utgör en majoritet är det viktigt att inte bortse från alla kvinnliga dödsfall och det faktum att såväl kvinnor som män drabbas av det ökande antalet överdoser.

Även om antalet kvinnor som dör i överdoser har ökat nationellt finns det flera län som har en gynnsam utveckling. I Dalarnas län, Hallands län, Södermanlands län, Kalmar län, Norrbottens län och Värmlands län var antalet kvinnor som dog i överdoser färre år 2017 jämfört med år

2010. Detta var dock inte fallet i ett enda län när det gäller män.

Själv mord

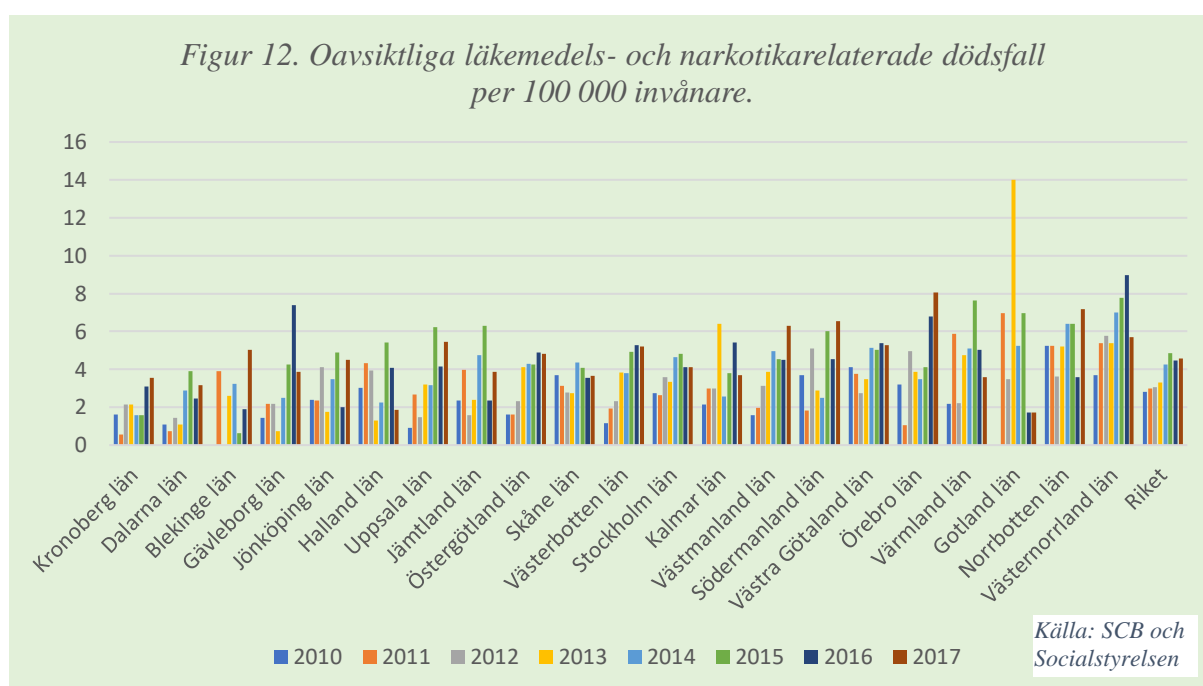
Av dödligt våld, arbetsrelaterade dödsfall, överdoser och självmord är den sistnämnda den vanligaste dödsorsaken. År 2017 noterades 1189 självmord.

År 2017 begicks 45 fullbordade självmord av barn (0–19 år). Om perioden sträcker sig ytterligare sju år bakåt i tiden, det vill säga åren 2010–2017, begicks 357 självmord av barn. Samtliga län upplevde minst ett självmord av barn under studerad period.

För åren 2010–2017 var antalet självmord per 100 000 invånare i stort sett konstant, det vill säga cirka 12 fullbordade självmord per 100 000 invånare. Se *Figur 13* för siffror uppdelade på län.³⁴

Precis som när det gäller andra trender inom rätten till liv är även fullbordade självmord betydligt vanligare bland män än bland kvinnor. Mellan åren 2010 och 2017 genomfördes cirka 70 procent av alla självmord av män. Det enda undantaget är år 2017 i Gotlands län. Där och då genomfördes 80 procent av de fullbordade

Figur 12. Oavsiktliga läkemedels- och narkotikarelaterade dödsfall per 100 000 invånare.

självmorden av kvinnor. Det är svårt att urskilja andra tydliga trender över tid i självmordsstatistiken.

Regionala uppföljningsområden

När det gäller rätten till liv spelar risk- och sårbarhetsanalyser en betydelsefull roll (RSA). I den processen bedömer kommuner och myndigheter risker och vilken beredskap som krävs när det gäller skyddet av rätten till liv och andra särskilt skyddsvärda dimensioner av de mänskliga rättigheterna.

Länsstyrelserna har även vissa samordningsuppgifter kopplade till invånare i andra särskilt utsatta situationer, inklusive sexuellt exploaterade, trafficking-offer, ensamkommande flyktingbarn och utsatta EU/ESS-medborgare. Utifrån sådana sammanhang finns det skäl att särskilt uppmärksamma följande synpunkter från kommittéerna:

- ✓ Fördelen med att göra offentliganställda medvetna om hur deras verksamhet kan komma i kontakt

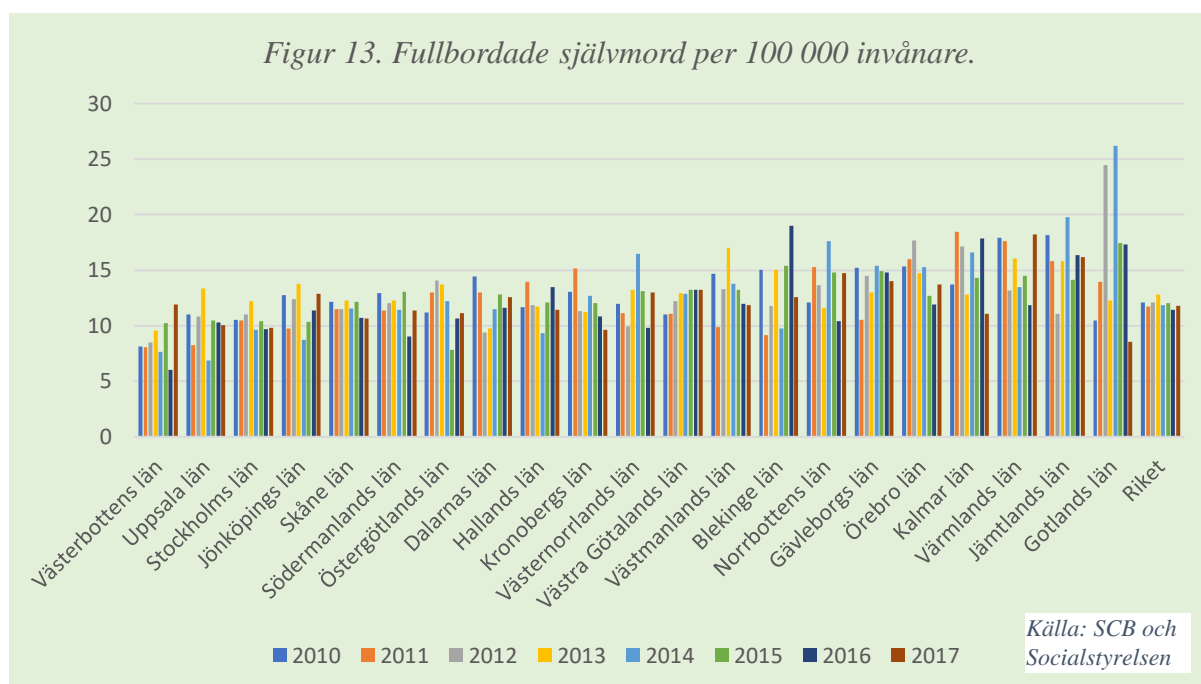
med invånare i särskilt utsatta situationer, även på myndigheter där sambandet kan upplevas som marginellt.

- ✓ Den livsuppehållande dimensionen av att alltid agera rättssäkert och lyhört i möten med enskilda, till exempel genom att som myndighetsperson göra sig tillgänglig för en god och effektiv kommunikation med invånare med återkommande problem eller i särskilt utsatta situationer.

Vidare kan kommittéernas synpunkter om att etablera effektiva system för klagomål mot myndighetens rutiner och beslut uppmärksammas. Offentliga aktörer kan även satsa särskilt på kompetensutveckling och goda praktiska färdigheter i likabehandling, tillgänglighet, serviceskyldighet, orosanmälningar och andra närliggande anmälningssplikter.

Dessa principer kan förstås även utgöra en del av utgångspunkterna vid partsgemensamma utvärderingar om hur samordningsprotokoll av akuta eller livshotande ärenden kan utvecklas i praktiken.

Figur 13. Fullbordade självmord per 100 000 invånare.

7 Slutsatser

Kommer den utveckling av statistik och indelningsgrunder som FN:s kommittéer efterfrågar att ske? Enligt vad som framkommit i rapporten finns det skäl att hörsamma förslagen.

Det förutsätter att offentliganställda erbjuds kunskaper om rättigheter som är aktuella i det egna verksamhetsområdet. Allra helst bör det stödet definiera de essentiella nivåerna, vilket i sin tur visar på vad som kan utgöra relevant lägesfakta för planeringsunderlag och andra lägesbilder.

Sådan lägesfakta bör kunna presenteras på en universell nivå, men också nyanseras med stöd av indelningsgrunder.

Indelningsgrunderna struktureras efter diskrimineringsförbuden. I de statistikförande myndigheternas sökmotorer kan de omfatta hemort, kön, ålder och nationellt ursprung. Det finns också stora möjligheter och bred användning för indelningar efter invånarnas anknytning till Sverige, inkomst och utbildningsnivå.

Sökmotorerna saknar dock befogenheter att erbjuda data om invånarnas etnicitet,

religion och funktionsförmåga i befolkningen. De lyfter heller inte hbtq-personers villkor. För motsvarande uppgifter krävs nya angreppssätt i offentlig förvaltning. Det efterfrågas fler enkätundersökningar och andra insamlingssätt där invånare, på frivillig och anonym basis, kan beskriva sin identitet och kommentera sina rättighetsvillkor.

Med de förbehållen är det dock möjligt att belysa andra synpunkter från FN-kommittéerna med både heltäckande och indelningsbara lägesfakta om regionala förhållanden. Den här rapporten visar på tretton sådana uppföljningsområden.

Till att börja med kan FN-kommittéernas synpunkter om inflytande beskrivas med underrepresentation av olika grupper i fullmäktige och bland offentliganställda. Det verkar också korrekt att efterfråga en sänkning av tonläget i det offentliga samtalet. I politikernas trygghetsundersökning finns påtagliga signaler av trakasserier, hot och förtal på grund av politiskt engagemang.

I en andra kategori blir FN-kommittéernas synpunkter om invånarnas säkerhet belysta. Statistiken kan visserligen bekräfta att gatuvåld, hatbrott och sexuella övergrepp sker utspritt, i hela landet och bland hela befolkningen. Det är dock en tydlig överrepresentation av unga. Unga kvinnor uppger en hög utsatthet för sexualbrott.

Ytterligare statistik ger stöd för FN-kommittéernas oro om bestående fattigdom och andra oskäligen levnadsförhållanden. De strama måtten låg inkomststandard, trångboddhet enligt norm 2, varken studier eller arbete och långtidsarbetslöshet ger utslag i alla län. I de utslagen finns det flera skillnader på grund av hemort, födelseregion, ålder och utbildningsnivå. Invånare födda i Afrika, Mellanöstern och Centralasien är särskilt hårt drabbade.

En sista kategori av lägesfakta belyser att det fortfarande förekommer särskilt allvarliga incidenter. Det är något som FN-kommittéerna anser vara viktigt att påminna beslutsfattare och offentliganställda om. Inget län står utan utmaningar på detta prioriterade område.

Slutligen har rapporten gett uppdrag på hur FN-kommittéernas rekommendationer förhåller sig till en regional kontext.

Poängen med detta är inte att ändra de konventionsreglerade rollerna i granskningsrapporten. Regeringen måste självklart förbli den principiella mottagaren och därmed ansvarig aktör för uppföljning av FN-kommittéernas sammanfattande rapporter. Det finns dock inget som hindrar att regionala och lokala beslutsfattare och verksamhetsansvariga låter sig inspireras av de rekommendationer som faller inom det egna ansvarsområdet.

Det gäller bland annat länsstyrelsernas uppdrag om jämställdhet, barnets rättigheter och funktionshinderspolitiken. Det angår även samordningen kring integration, samhällsplanering, ANDT-frågor, brottsförebyggande insatser och våld i nära relationer. Risk- och sårbarhetsanalyserna samt uppdragen om ensamkommande barn, människohandel och utsatta EU/ESS-medborgare bör också kunna se vinster med detta.

Källförteckning

Konventionstexter och resolutioner

Internationell konvention om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (1963)
Internationell konvention om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966)
Internationell konvention om medborgerliga och politiska rättigheter (1966)
Konvention om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (1979)
Konvention mot tortyr, och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1984)
Konvention om barnets rättigheter (1989)
Konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006)

Konventionstexterna finns på svenska i regeringens skrift *FN:s konventioner om mänskliga rättigheter*. Tillgänglig på:
<https://www.regeringen.se/4a9fab/globalassets/regeringen/bilder/kulturdepartementet/de-mokrati-och-mr/mr-sidorna/fns-konventioner-om-manskliga-rattigheter.pdf> (Hämtad 2019-11-10)

Att förändra vår värld: Agenda 2030 för hållbar utveckling (2015). Tillgänglig på:
<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling>

Rapporter från FN:s granskningskommittéer

FN:s kommitté för att avskaffa alla former av rasdiskriminering. 2018. *Concluding observations on the combined twenty-second to twenty-third periodic reports of Sweden* (CERD/C/SWE/CO/22-23)
FN:s kommitté för ekonomiska sociala och kulturella rättigheter. 2016. *Concluding observations on the sixth periodic report of Sweden* (E/C.12/CO/6)
FN:s kommitté för medborgerliga och politiska rättigheter. 2016. *Concluding observations on the seventh periodic report of Sweden* (CCPR/C/SWE/CO/7)
FN:s kommitté mot all slags diskriminering av kvinnor. 2016. *Concluding observations on the combined eighth and ninth period report of Sweden* (CEDAW/C/SWE/CO/8-9)
FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, 2014. *Concluding observations on the initial report of Sweden* (CRPD/C/SWE/CO/1)
FN:s kommitté mot tortyr. 2014. *Concluding observations on the sixth and seventh periodic reports of Sweden* (CAT/C/SWE/CO/6-7)
Samtliga rapporter finns i svensk översättning och tillgängliga på regeringens websida:
<https://www.regeringen.se/regeringens-politik/demokrati-och-manskliga-rattigheter/internationell-granskning-av-manskliga-rattigheter-i-sverige/> (Hämtad 2019-11-10).

Övriga skrivelser och material

Skr. 2016/17:29 Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter

Uppdrag att samordna och utveckla länsstyrelsernas arbete med mänskliga rättigheter (Ku2/00707/DISK Ku2017/00255/DISK) (2017)

Länsstyrelserna. *På tal om mänskliga rättigheter* (2017)

Statistik och annan data

Figur 1 *Andel av den vuxna befolkningen som valts till kommunfullmäktige, landstingsfullmäktige eller riksdag.* Statistiska centralbyrån.

Figur 2 *Andel förtroendevalda som utsatts för trakasserier, hot eller våld.* Brottsförebyggande rådet, politikernas trygghetsundersökning.

Figur 3 *Andel anställda män i offentlig sektor.* Statistiska centralbyrån, RAMS (Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik).

Figur 4 *Utsatthet för misshandel, rån, eller hot, 16–84 år.* Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningarna (NTU)-lokal.

Figur 5 *Utsatthet för misshandel, rån eller hot under 2017, 16–84 år, efter kön.* Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningarna (NTU)-lokal.

Figur 6 *Andel hatbrott av samtliga våldsbrott efter ålder och kön.* Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningarna (NTU)-reguljär/Hatbrott.

Figur 7 *Utsatthet för sexualbrott, 16–84 år, under 2017 efter kön.* Brottsförebyggande rådet, Nationella trygghetsundersökningarna (NTU)-lokal.

Figur 8 *Fattigdom eller låg inkomststandard.* Statistiska centralbyrån, Inkomst- och taxeringsregistret.

Figur 9 *Trångboddhet enligt norm 2.* Statistiska centralbyrån, Registret över totalbefolkning och SCB:s lägenhetsregister.

Figur 10 *Personer 20–25 år som varken studerar eller arbetar.* Statistiska centralbyrån, Registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) och Befolkningens studiedeltagande.

Figur 11 *Konstaterade fall av dödligt våld per 100 000 invånare.* Brottsförebyggande rådet, kriminalstatistik, konstaterade fall av dödligt våld.

Figur 12 *Oavsiktliga läkemedels- och narkotikarelaterade dödsfall per 100 000 invånare.* Socialstyrelsen, dödsorsaksregistret, diagnos enligt ICD-10 X40-X44. Antalet invånare i respektive län är hämtat från Statistiska centralbyrån och utgår från folkmängden den första november.

Figur 13 *Fullbordade självmord per 100 000 invånare.* Socialstyrelsen, dödsorsaksregistret, diagnos enligt ICD-10 X60-X84. Antalet invånare i respektive län är hämtat från Statistiska centralbyrån och utgår från folkmängden den första november.

Slutnoter

¹ Regeringens strategi för det nationella arbetet med mänskliga rättigheter (Skr. 2016/17:29) sid. 7.

² Svensk översättning av FN:s *Transforming our world: The 2030 agenda for sustainable development*, mål 17.8, sid 30. Tillgänglig på:

<https://www.regeringen.se/48e36d/contentassets/a69f085ada12410989115a1ff64be6d8/att-forandra-var-varld-agenda-2030-for-hallbar-utveckling> (Hämtad 2019-11-11)

³ I *Metodstöd för ett rättighetsbaserat arbetssätt* (2016) finns vägledning för den som vill veta mer om hur människorättsambandet identifieras. Tillgänglig på:

<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.5bc4a6f51627e68be133cd39/1526068596390/MR-metodstod-for-rattighetsbaserat-arbetssatt-webb.pdf> (Hämtad 2019-11-11)

⁴ Till exempel vill CERD-kommittén se fler analyser av intersektionen kön och hudfärg när de efterfrågar "... ett mer systematiskt och konsekvent tillvägagångssätt för att utvärdera och övervaka rasdiskriminering mot kvinnor, liksom de nackdelar, hinder och svårigheter som kvinnorna möter i det fulla förverkligandet av åtnjutandet av sina medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter på grund av ras, hudfärg, härkomst eller nationellt eller etniskt ursprung." Se vidare CERD-kommittén, *Allmän kommentar XXV om könsrelaterade dimensioner av rasdiskriminering* (2000). Motsvarande ståndpunkter kan utläsas från bestämmelserna och annan dokumentation runt barnkonventionen, konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och andra konventioner.

⁵ Se bland annat texten *A Human Rights Approach to Data Collection* av kontoret för FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (OHCHR, 2015). Tillgänglig på:

<https://www.ohchr.org/Documents/Issues/HRIndicators/GuidanceNoteonApproachtoData.pdf> (Hämtad 2019-11-11)

⁶ ICESCR-kommittén, *Allmän kommentar nr. 4: Rätten till lämplig bostad* (Artikel 11 (1) av konventionen), st. 8 (f).

⁷ Kommunfullmäktige, landstings- eller regionfullmäktige eller riksdag.

⁸ Det är dock viktigt att tänka på att den allmänna befolkningssammansättningen sannolikt inte är helt identisk med den valbara befolkningen. Därmed kan vi utifrån presenterad statistik inte uttala oss om under- respektive överrepresentation i den faktiskt valbara befolkningen.

⁹ En totalundersökning innebär att samtliga medlemmar i den grupp man vill undersöka tillfrågas. En del förtroendevalda har dock valt att inte delta.

¹⁰ Förtroendevalda i kommun- och landstingsfullmäktige.

¹¹ I Örebro län var skillnaden minimal, där andelen utsatta uppgick till 18,3 procent under 2010 och 18,5 procent under 2016.

¹² Frågan överlappar delvis med föreslagna åtgärder mot hatbrott. Exempel på kommunikationsinsatser kan vara att aktivt visa ett avståndstagande när det gäller allvarliga hat-, hets- och demokratibrott och istället uppslutning kring internationella högtidsdagar som knyter an till de mänskliga rättigheterna.

¹³ En trendutveckling kan ses som regressiv först om förändringen är statistiskt säkerställd.

¹⁴ Alla enkätundersökningar riskerar vissa mätfel. Respondenternas definition av misshandel eller andra övergrepp som ingår i undersökningen stämmer kanske inte alltid överens med polisens definition. Det finns också en risk att vissa medvetet förvränger verkligheten. Med de förbehållen anses dock NTU visa den bästa och mest trovärdiga bilden av den svenska befolkningens utsatthet för våld.

¹⁵ Detta kallas också konfidensintervall. Det är en skattning som visar att en beräknad siffra kan vara högre eller lägre än angivet, beroende på osäkerheten med stickprovsdata.

¹⁶ Signifikans betyder att det har gått att säkerställa faktiska skillnader i statistiken. Statistiskt säkerställda resultat har beräknats med hjälp av 95-procentiga konfidensintervall.

¹⁷ En punktskattning är ett sannolikhetsvärde beräknat utifrån stickprov.

¹⁸ Urvalet, dvs. populationen, har delats upp i åldersgrupperna 16–25 år, 20–39 år, 20–64 år, 40–64 år och 65 år och äldre och utsattheten för våld skiljer sig signifikant mellan de olika åldersgrupperna under både 2016 och 2017.

¹⁹ Polisen: <https://polisen.se/utsatt-for-brott/olika-typer-av-brott/hatbrott/> (Hämtad 2019-10-11)

²⁰ Polisen: <https://polisen.se/utsatt-for-brott/olika-typer-av-brott/sexualbrott/> (Hämtad 2019-10-11)

²¹ Kronobergs län, Gävleborgs län, Jönköpings län, Östergötlands län, Skåne län, Västra Götalands län, Stockholms län och Uppsala län.

²² För ytterligare stöd och vägledning hänvisas svenska aktörer till ICESCR-kommitténs allmänna kommentarer nr. 23 om rätten till rättvisa och gynnsamma arbetsvillkor, nr. 19 om rätten till social trygghet, nr. 14 om rätten till bästa uppnåbara hälsa, nr. 7 om tvångsavhysningar och nr. 4 om rätten till lämplig bostad.

²³ SCB: <https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2017/Att-mata-fattigdom/> (Hämtad 2019-10-11)

²⁴ Den fullständiga listan på inkomster utgörs av dels inkomster av arbete, det vill säga lön och inkomst av näringsverksamhet, dels skattepliktiga transfereringar som sjukpenning, dvs. sjukersättning, aktivitetsersättning, föräldrapenning, a-kassa och pension, dels skattefria transfereringar, dvs. barnbidrag, bostadsbidrag, bostadstillägg, studiemedel, ekonomiskt bistånd och underhållsstöd. Dessutom ingår kapitalinkomster. Från summan av dessa belopp dras skatt, återbetalat studiemedel och utbetalat underhållsstöd.

²⁵ Det rör sig om Kalmar län där andelen med låg inkomststandard var densamma under år 2010 och år 2017.

²⁶ Uppgiften avser Blekinge län.

²⁷ ANDT står för alkohol, narkotika, dopning och tobak.

²⁸ Exempel på sådana kostnader kan vara att fylla i en elektronisk blankett, att logga in med bank-ID, att anpassa sig till reguljära besökstider, att resa, att betala en mindre avgift, att göra utlägg eller egen medtagen fika.

²⁹ Länsstyrelserna har låtit översätta allmänna kommentarer som ICCPR-, ICESCR- respektive CERD-kommittéerna, för att underlätta genomgångarna.

³⁰ ICCPR-kommittén, *Allmän kommentar nr. 6: artikel 6 (rätt till livet)*, paragraf 1.

³¹ Konventionsstater måste skydda individer mot bortförande eller kvarhållande från kriminella personer eller illegala grupper, inklusive väpnade grupper eller terroristgrupper som är verksamma inom deras territorium.

³² Jämtlands län, Norrbottens län, Västerbottens län och Västernorrlands län.

³³ Enligt Socialstyrelsen rör det diagnos enligt ICD-10:X40-X44.

³⁴ Enligt Socialstyrelsen rör det diagnos enligt ICD-10:X60-X84.